

ARAŞTIRMA

TİRŐİK DERĐİSİNDEN DERLENMİŐTİR

1-ANDIRIN İLÇESİNİN TARİHİ

Andırın ve çevresinin tarihi devrelerdeki iskanı hakkında kesin belgeler bulunmamakta ise de; zaman zaman Beyliklere hatta devletlere sahne olmuştur. Etiler tarafından işgal edilen yerler içinde kalmıŐ, daha sonra Frigya, Roma, Bizans sınırları içinde kalmıştır. Mevcut kaleler bu devirlere aittir. Tarihi eserler ve bölgeden çıkarılan bir takım eŐyalar Andırın'ın önemli bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir.

Anadolu Selçuklu Devletinin Moğol istilasını ile çöküşü sırasında Maraş ve çevresinde Dulkadiroğulları Beyliği'nin sınırları içinde 200 yıl kadar kalan Andırın,1515 yılında bu Beyliğin Osmanlı İmparatorluğuna bağlanması ile Andırın' da İmparatorluk sınırları içinde kalmıştır.

Yavuz Sultan Selim 1514 yılında çıktığı Çaldıran seferinden dönerken sefere çağrılmasına rağmen Osmanlı ordusuna katılmayan Dulkadir Beyi Alaüddeve üzerine yürüdüğünde Andırın' ın Akkale mevkiine geldiğinde; kendisini karşılayan eŐrafın gençlerini işaret ederek "Bunlar arasından Mekteb-i Enderun'a talebe alınsın" şeklinde emir verdiği,bu mektebe öğrenci olarak gidenlere izine gelişlerinde "Enderunlu" buna izafeten yerleşim yerine "Enderun" denildiği, bu kelimenin daha sonra "Andıran" ve "Andırın" şeklinde söylenmeye baŐlandıĐı söylenmektedir.

İlçe 1855 yılında Kesim köyüne,1863 yılında ise tekrar Andırın'a nakledilmiŐ,bu tarihte Maraş Halep vilayetine bağlanınca Andırın' da Halep'e bağlı kalmıştır.

1908 yılında II.Meşrutiyetin ilanı ile Maraş Halep'ten ayrılmıŐ,görülen lüzum üzerine Andırın ilçe teşkilatı lağvedilerek Göksun'a bağlı Nahiye şekline getirilmiştir.

30 Ekim 1918 de Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra işgal hareketleri ile birlikte Fransızlarla birlikte Ermeniler de Maraş'a girmişlerdir. Ermeniler Fransızların giremediği Andırın'a girmiŐler, insanlık dıŐı imha hareketleri ile bir çok köyü yakıp yıkmıŐlar,önlerine gelenleri akıl almaz bir şekilde öldürmüŐlerdir. Kurtuluş savaşı yıllarında bütün Çukurova aynı durumda idi. Kurtuluş savaşında Çukurova (Klikya) Doğu Bölgesi savaşının merkezini teşkil eden Andırın' ın hizmeti büyük olmuştur.

4-12 Eylül 1919 tarihleri arasında yapılan Heyeti Temsiliye'nin seçildiği Sivas Kongresinden sonra Çukurova Bölgesi Kuvayi Milliye Teşkilatını kurması için bizzat Mustafa Kemal tarafından görevlendirilen Osman Tufan Paşa 1920 yılı Ocak ayı başında Sivas-Develi-Göksun güzergahını takiben Andırın' a gelmiştir. Andırın' da teşkilatını hemen oluşturan Osman Tufan Paşa,İbrahim ve Ali Yaycıoğlu, Musa Bayazıt, Hacı Zülkadiroğlu, Ahmet Paşa,Musa Kayıran ve Şakir Bozdoğan gibi yiğit Grup ve Bölük Komutanlarından oluşan

birlikleri ile Andırın,Kadirli, Haruniye, Osmaniye ve Kozan'ın kurtuluş hareketlerinin öncüsü olmuştur.

Milli mücadeledeki büyük hizmetlerinden dolayı Andırın; 1925 yılında ikinci kez ilçe teşkilatına kavuşmuştur. *(Kaynak:Andırın Kaymakamlığı)*

2-ANDIRIN İKİ DÜKKÂN BİR FIRIN DEĞİLMİŞ

Bir andırın tekerlemesini bilmeyen var mı? Yabancılar Andırını onunla tanır. Andırın sohbetine onunla başlar. Andırının imajını anlatır. Andırınlılara yaklaşmanın yoludur.

Aslında tekerlemeye dönmüş kulaktan kulağa yayılmış bu deyim Andırının küçük bir ilçe olduğunu anlatmak için söylenir.

Dırın dırın Andırın

İki dükkân bir fırın.

Andırın Osmanlıdan beri ilçe olmuş. Çukurova torosları aşan göç yolu üzerinde. Bu yönüyle kültürlere beşik olmuş.

Sunduğumuz belgeler, Andırının isminin Enderun olduğunu, sonradan Andırın olduğunu söylüyor.

Belgelere birlikte bakalım.

BELGE 1

ANDIRIN KAZA OLUŞU

1. 13.03.1924 tarihli TBMM Kararı ile Süleymanlı (Zeytun) İlçesinin merkezi Andırın Nahiyesine nakledildi ve ilçenin adı Andırın olarak değiştirildi.

2. 24.10.1926 tarih ve 4248 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Andırın ve Enderin olarak kullanılan ilçenin adı Andırın olarak kabul edildi.

İki isimli vilâyetlerimizin yalnız bir isimle yadedilmesine dair kararname

No: 4248 24 Teşrinievvel 1926

Vilâyetlerimizden bazılarının iki isimli olması hasebiyle muhabereat ve muamelâtta ittiratsızlığı mucip olduğu anlaşıldığından, vilâyetlerin merbut cetvelde görüldüğü veçhile, yalnız bir isimle yadedilmesi, Dâhiliye Vekâletinin 29 Ağustos 1926 tarih ve 4322/8641 numaralı tezkeresiyle vuku bulan teklifi üzerine, İcra Vekilleri Heyetinin 24 Teşrinievvel 1926 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur.

Yukarı ki kararnamede zikrolunan cetvel

İtibari: Kaza

Risalede: Enderin

Doğrusu: Andırın

Andırın

Nüfus. — Kasaba 553 nüfuslu, 142 haneli olup Belediye bütçesi 1424 liradır.

Yollar. — Kasaba dahilinde 4 kilometre şose vardır.

Sular. — Membalar kasaba içindedir.

Kanalizasyon. — Yoktur.

Tenvirat. — Yoktur.

Temizlik işi. — 50 amele ile temin olunmaktadır.

Mezbaha. — Belediye tarafından işletilen mezbahada günde 2 keçi kesilir.

İtfaiye. — Yoktur.

Umumi binalar ve müesseseler. — Kasaba dahilinde muhtelit 1 ilk^m mektep, 23 mağaza ve dükkân, 1 lokanta, 1 gazino, 1 han, 1 otel, ve 5 fırın vardır.

Eski eserler. — Yoktur.

Yerli Mahsulât ve yerli işler. — Pirinç, fasulye, buğday, arpa, susam, pamuk istihsal edilir. Aleladede şayakçılık ve dokumacılık vardır.

BELGE 3

MESKENLER-1960

Başbakanlık devlet planlama teşkilatı tarafından 1960 yılında yaptırılan ankete göre, kasabada mesken olarak kullanılan binaların sayısı ve durumu şöyledir:

Betonarme ve kargir (1 ve 2 odalı) :2291

Betonarme ve kargir (3 ve daha fazla odalı) : 1141

Ahşap ev (1 ve 2 odalı) : 415

Ahşap ev (3 ve daha fazla odalı) : 698

Kerpiç ev (1 ve 2 odalı) :253

BELGE 4

NAKİL VASITALARI-1963

Halen kaza dahilinde mevcut ulaştırma vasıtaları şunlardır: (1963)

Kamyon : 23 Adet (3 ü resmidir.)

Otobüs : 1 Adet

Jeep : 16 adet

Bisiklet : 2 adet

Motosiklet : 1 adet

BELGE 5

EV VE EL SANATLARI-1963

Halen ilçe sınırları dahilinde satışa arz edilen ev ve el sanatları: (1963)

İplik eğirme	: 175 evde
Dokuma	: 367 evde
Örme, nakış ve oya	: 2362 evde
Halı ve kilim	: 15 evde
Marangozluk	: 152 adet
Sepet örmeciliği	: 27adet
Değirmen taşı	: 12 adet
Demircilik	: 45 adet
Dikimcilik	: 132 adet
Ayakkabıcılık	: 53 adet
Saraçlık	: 2 adet

KAYNAKLAR

1. Andırın kaymakamlığı Brifingi (2015)
2. İçişleri Bakanlığı İlçeler durum raporu (1932)
3. 13.03.1924 tarihi TBMM kararı
4. 24.10.1926 tarih/ 4248 sayılı bakanlar kurulu kararı
5. Cezmi Yurtsever, Andırın tarihi 2005
6. Yurt ansiklopedisi
7. GÜLGÜN SAYMAN andırın ilçesi monografyası

EKLER

Mehmet TEMİZ

YERELİN TARİHİ NEDEN YAZILMIYOR?

Yerelin tarihi üzerine çalışını kafa yoranı, araştıran tarihçiler, aydınlar var. Emekleri inkar edilemez. Ama Anadolu'da varoluşumundan bu yana hatta eski medeniyetleride kapsayacak şekilde tarih mantığı ve meteorolojisi ile tarih yeniden yazılmalıdır.

Yerelin tarihi yazmak genel tarih yazmak demektir. Tarihçi Halil İNANCIK Osmanlının gerçek tarihi genelde yaşanan tarih görüşünü savunur. Gerçektende bin yıldır vatan kıldığımız coğrafyanın daha geriye elli yılını bile bilemememiz ne acı. Andırın buna dahildir. Öyleyse yerel tarih meteorolojisinden yararlanarak yerel tarihi yazılmalıdır.

Sadece Andırın değil çukurovadaki diğer yerleşimlerin tarihi bütünlük içinde yeniden yazılmalıdır.

Önce bir yerel tarih name yazılır. Ona bir çerçeve çizilmelidir. Bir yerel tarih (andırın tarihi)yazmaya altı içice geçmiş halkalar süzgeçinden geçerek başlanmalıdır.

Bir yerel tarihin altı halkası var. Tarih yazanlar bu ayakların süzgeçlerinden geçirerek yazılan tarih anlaşılır.

- 1.)İnsan : İnsanların ferdi, ictimaci yapısı, yaşayışları, inançları, değerleri
- 2.)Toplum: Yaşam toplumlar
- 3.)Bölge: Kaza, Sancak, Vilayet
- 4.)Ülke: Vatanın geneli
- 5.)Dünya: İçinde yaşanan çağ
- 6.)Düzen: İnsan-toplum-devlet hayatının sürdüğü yürütüldüğü sistemler halkası

Bir yerel tarih yazarken atacağımız somut adımlar olmalıdır. Bir eseri oluşturan malzemeler, kaynaklar gibi. Yerel tarih yazılırken önce kaynaklara bakılır, planlanır, derlenir, sonra işlenir. Tarih yazmak iğneyle kuyu kazmaya benzer. Yani ilimdir.

Yerel tarih kaynakları yerelde varolan elle tutulan ve tutulamayan varlıklardır.

İnsanlar.(yaşamış)

Eserler

Aileler

Yapılar

Mezar taşları

Olaylar

Öyküler

Hafızalar

Miras kalanlar

Hatıralar

Yaşayan insanlar

Yerel tarih yazmaya geçmişten başlanır geleceğe devam edilir. Asla gelecek yazılamaz. Çünkü yoktur.ancak geçmiş süzgeçten geçe geçe gelecek tablosu ortaya kor.

Yerel tarih genel tarihten kopuk yazılamaz. Onu genel tarihten ayrı tutamayız. Geçmişe doğru gittiğimizde karşımıza medeniyet kuşakları çıkar. Hele Anadolu zengin medeniyetler üzerine oturan bir yerin yerel tarihini yazıyorsanız izleri kalan bütün medeniyetlere eğilmeniz gerekir. Bunları sıralayalım:

Önceki medeniyetler,

Selçuklu,

Osmanlı,

Cumhuriyet

Her dönem yereldeki durumuna göre ayrıntıları ele alınır, işlenir.

Yerel tarih yazılırken aşağıdaki hususlara uyulmalıdır.

Yerel coğrafya isimleri

Yerel lehçe

Yerel gelenekler

Yerel önceki araştırmalar

Yerel kültür

Yerel tarih yaşayan insan toplumunun bir bakıma geçmişini yazmaya dayanır. Geçmişin yeniden toplumun önüne sunulması rahatsızlık yaratabilir. Bu yüzden yerel tarih yazmaya niyetlenip yazmaktan vazgeçen kişiler vardır. Burada geçmişi tarih kolları ve sınırları ile topluma mal olmuş yanları ile işlemek çözüm olacaktır. Yerel tarih yazmak insanların biyografisini yazmak anlamına gelmez.

Tarih yazarken kaynak derlemek zordur. Kaynaklara ulaşmada zorluk çekilir. Bu zorlukları aşmanın yolları yine yerelde bulunmalıdır. Bazıları:

Sohbetler

Ziyaretler

Görüşmeler

Toplantılar

Önderler ile işbirliği

Kamu/yerel desteği

Yerelde uygulanacak diğer adımlar ile birlikte kimi zorluklar aşılr. Esasen yerelde zorlukları aşmanın bazı ipuçları vardır. Bunlara bakalım

İyi niyet (samimiyet)

Güven

Toplum yararına çalışmak

Çıkar duygularından uzak durmak

Yerel değerlere saygı

Biz duygusu mesajı vermek

Tarih yazmanın hikaye yazmak olmadığını herkes bilir. Olayları hikaye ederek yazmak tarihi birikim ve zenginlik ister. Yerelde (Andırında) kaynakları derlemek kolay değildir. Demek ki tarih yazmaya önce araştırmadan başlanır. Araştırmadan öncede plan yapılır. Yerel tarih bir "yerel tarih yazımı projesi" ile başlar. Proje hazırlanır, ekip kurulur, kaynaklar tespit edilir, süre konur. Önce araştırma edilir, süre konur. Önce araştırma sonra yazma gelir.

Velhasıl yerel tarih uzmanları veya ehilleri tarafından yazılmalıdır.

Sonuç olarak niye yerel tarih yazılmalı sorusunu sormalıyız. Cevabını da kendimiz vermeliyiz.

Geçmişi tanımak için

Geçmişten dersler çıkarmak için

Geçmiş-gelecek köprüsü kurmak için

Geleceğimizi öngörmek için

Kendimize güvenmek için

Medeniyet iddiamız ve davamız için

Yerel tarih yazanlara kolaylıklar gelsin.

Remzi INKIL

TARİHTEN YAPRAK

Andırının sosyal tarihi henüz yazılmadı. Eğer yazılırsa yalnız Andırın değil toros kuşığı, hatta çukur ovanın tarihi olacak. Çünkü Andırın göç yolu üzerinde toplum toroslar, Çukurova toplumu ile iç içice yaşıyor. Hayvancılığın, konargöçerliğin yoğun yaşandığı geçmişte, yazın yaylalar, kışın ova yaşamı vardır. Toros insanları ekmek ve çalışma uğruna çukur ovaya inerlerdi. Bu günde hayattaki birliktelik yayla turizmi ve kültürü adıyla devam etmektedir.

Andırın tarihinden bir yaprak geniş bir coğrafyanın geçmişinden izler taşımaktadır. Andırın çukur ova ayrılmazlığı bize bunu gösterir.

Elimizde geniş arşiv taramaları, saha araştırmaları olmasala Andırın köyleri üzerinden yapılan döküm tespit ve gözlemlere dayalı saha araştırması var. Bunu bir bütünlük içinde hazırlayarak sunmak istiyoruz.

Saha çalışmaları, yerel aştırmalar 1970 'li yılları kapsar. Araştırmalar köylerde çalışan okul öğretmenleri ve Halk eğitim kursu öğreticileri tarafından yapılmıştır. Araştırmalar genellikle derleme niteliğindedir. Görüşmeler, gözlemler, tespitler, söyleşiler toparlanarak rapor hazırlanmıştır.

Andırın Halk Eğitim merkezi müdürü Remzi Çinkil ve diğer sorumluların çabalarıyla eşsiz sosyal/kültürel /ekonomik ve değer yönleri kapsam raporlar üretilmiştir. Bunlar şimdi elimizdedir.

Metodolojik sıraya ve sisteme bağlanarak topluma sunmak istiyoruz. Öğretmenler, öğrenciler, muhtarlar, imamlar ve vatandaşlarımıza teşekkür ediyoruz.

Belgesel niteliğinde çalışmalar ilerledikçe geçmişte kimlerin gelip geçtiğini, kimlerin ne emekler verdiğini, ne niyetler taşıdığını göreceğiz. Onlar dünün isimsiz kahramanlarıdır. Bizde çabalarını kalıcı kılmak istiyoruz.

CEZMİ YURTSEVER

ANDIRIN GÖKÇEBEL'DE PADİŞAH MEZARINININ İZİNDE ...

-19 Eylül 2010 günü Andırın'ın Çuhadarlı köyünden Ömer Çuhadar ile birlikte son Dulkadir Beyi Alaüddeve Bozkurt bey'e ait olduğu söylenen mezarı görmek üzere yakında bulunan Gökçebel'e bir gezi düzenledim.

-Gökçebel'de "Padişah mezarı" olarak da bilinen mezarın defineciler tarafından soyulmuş olduğunu gördüm.

Takvimlerin 1980 Eylülü gösterdiği bir günde Andırın'ı Maraş'a bağlayan asfalt yolu izleyerek yol aldım. Arıklar, Tor -tatarlı ve daha sonra Kabakesme köyüne uğradım ve oradan da az ilerde bir tepe üzerinde bulunan Çuhadarlı'ya geldim. Amacım Çuhadarlı ailesi ve rivayet anlatımlara göre Dulkadir beyi Alaüddeve'nin mezar yerini bulmak istiyordum.

Çuhadarlı köyüne giriş yerinde ve bir tepe üzerinde bulunan evinin kapısını araladım. Karşıma ak saçları ile Ömer Çuhadar çıktı. Sıcaklar Çukurova ve kısmen de Andırın'ı kavururken Çuhadarlı köyü serin bir yerde idi ve yayla havası teneffüs edilebiliyordu. 1941 doğumlu olan Ömer Çuhadar kendi kökenleri hakkında bilgiler vermeye başladı:

"Çuhadar demek çuha elbise giyen demektir. Adınız da oradan gelir. Büyük dedelerimiz Osmanlı padişahına karşı gelmiş. Sivas tarafında. Oradan da 4 kardeş Maraş altına Variyenli'ye gelmiş. Bir kısmı Maraş merkeze gitmiş. Birisi de buraya gelmiş. Şimdiki köyümüzün olduğu yere. Çuhadarlı buradan dağılmış, bir kısmı Anacık'a, Osmaniye'ye, Kadirli'ye gitmiş...

"-Burada Padişah mezarı var imiş doğru mu?

"-Evet, ilerdeki Gökçebel dediğimiz yerde Padişah mezarı var. Buraya biraz uzak. Yaya yürümek zor ama mezar orada...

Bu konuşmalardan sonra Ömer Çuhadar ile arabanın gittiği yere kadar vardık. Ve sonra yürümeye başladık. Derelerden ve tepe eteklerinden aşarak Gökçebel'e ulaştık. Gökçebel, yüksekçe bir yerde bulunuyor. Serin bir rüzgâr esiyor. Sanki dağların başı. Etrafı seyretmeye de doyum olmuyor. Ömer Çuhadar, "Padişah mezarı" dediği yeri gösterdi. Çalılıarın arasında sade bir mezar yeri idi...Mezarın kenar taşları da yerinden oynamış içi de çukurca idi. Belli ki burası definecilerin saldırısına uğramış. Halbuki Müslüman mezarında öyle altın akça bulunmaz, ama neden yağmalarlar!... Padişah mezarı ve yanı başında 40-50 kişinin yatabileceği bir mezar yeri idi, görülenler... Ömer Bey ve o sırada yanımızda bulunan çoban Mehmet Bucak'ın açıklamalarına göre Osmanlı ile Harb olmuş, Maraş beyi yenilmiş ve kafası kesilmiş. O ve adamları (kumandanları) buraya getirilerek toprağa verilmişler. Anlatılanlar nesilden nesile aktarılan sözlü bilgiler. Gökçebel'in kuzey tarafında Gökgedik köyünün evleri görülüyor. Burası Andırın'ın doğu sınırlarının bulunduğu Elmadağ yöresi de...

Ömer çuhadar ile birlikte toplu mezarın yanı başında bulunan oluk yerine (pınar) gittik. Oluk yanına açık yere namaz kılınma yeri yapılmış. Yaylaya çıkanlar veya yöreyi gezenler önce padişah mezarında dua ediyor sonra da burada namaz kılıyor.

Tarihin Sayfaları Aralandığında İse

Andırın Çuhadarlı köyü yakınındaki Gökçebel’de gördüğüm ve köylüler ile çobanların verdiği bilgilere göre “Padişah mezarı” dedikleri yer Yavuz sultan Selim’in ordusu ile 1515 yılı Haziran ayı içinde Turnadağı yakınında Ördekli yazı denilen yerde Sinan Paşa ile savaş yapan Maraşlı Dulkadir Beyi Alaüddevle Bozkurt beye ait idi”... Yöre köylüleri Alaüddevle beye “Alet-dölet” veya “Aladana” ismini de veriyorlar. Tarihi kaynakların bahsettiği Turnadağı Andırın ile Kadirli sınırında bulunan Agcadağ’a yakın yerde idi. Geben yakınlarındaki Ördekli yazı denilen yerin bulunduğu alan içinde Geben ovasının bir parçası olan Sinse, Bunduk köyleri var. Etraftaki dağlardan süzülerek gelen kar suları bahar aylarında Sinse-Bunduk köyleri yanında göl oluşmasını da sağlıyor. Muhtemeldir ki Ördekli yazı denilen yer burası olmalıdır.

Yavuz Sultan selim’in aynı zamanda dedesi de olan Maraş Dulkadir Beyi Alaüddevle Bozkurt beyin akibeti savaş ortamında kellesinin kesilmesi oldu. Kesilen kellesi Mısır Memluk Sultanına gönderildiği hakkında bilgiler yer alın tarih kitaplarında... Yaşanan olayın üzerinden geçen yüzyıllar sonra bile 2010 yılında Andırın’ın Çuhadarlı köyünde yaşayan köylüler ve çobanlar “Burası padişahımızın mezarı” diyerek sahip çıkıyor. Ve mezarın da soyulması karşısında çok rahatsızlar. Alaüddevle Bozkurt bey ki Maraş Dulkadir tarihinin en ünlü hükümdarı. Maraş şehir merkezindeki Ulucami’nin yapımında, Kadirli’deki kilisenin camiye çevrilmesinde onun emekleri var. Cesur, dindar, hayırsever bir insandı. Ancak o devrin siyasi şartları gereği Andırın dağlarında yaşanan savaş sonucu hayatını kaybetti. O ve askerleri Gökçebel’de toplu mezara kondular. Bundan sonrası ise Maraş Valiliği, Andırın Kaymakamlığı ve yöre halkının Alaüddevle Bozkurt Beyin mezarına sahip çıkmalarıdır.

Cezmi Yurtsever

ANDIRIN TARİHİNİ NASIL YAZDIM

Tarihçi yazar Cezmi Yurtsever Andırın tarihi kitabını yayınlıyor. İşte konuyla ilgili Yurtsever'in sitemize yaptığı araştırma...

Andırın ilk çocukluk yıllarımda kendi köyüm olan Kadırlı'nın Akarca yöresinde yayla arabalarının vızır vızır insan taşıdığı kuzeyde Toros dağlarının yüksek yerinde bulunan bir yerdedi. Andırın'ı hiç görmedim yıllardır. 1990 yılında Tarihi belgelendirme proje çalışma dolayısıyla Andırın'a da uğradık. Ve elimizdeki belgelerin yardımıyla 1895 yılında Ermenilerin baskınında öldürülen Abaza durdu Bey'in torunları olan Adil Kayran ve Turan Kayran beyleri bulmuştum. Onların yardımıyla Andırın'ın tarihi mezarlığına kadar gitmiş ve orada şehit düşen Türkler için dua etmişim.

Yine aynı araştırma çerçevesinde Geben'e de uğramıştım. Yaşı 90'a yaklaşan Musa Tecirli ve Memiş Daş isimli köylülerin verdiği bilgilerle Ermeni saldırısında öldürülen Gara Süllü'nün mezarı başında fotoğraf çekti mişim.

Sonra Galip ağabeyimin Andırın'ın Kümbetir yaylasında evinin bulunması dolayısıyla sık sık gider oldum Andırın'a... Eşim Sariye hanım da Andırın'ın Anacık yaylasından idi. Yakın akrabalarımın Andırınlı olması ve de hepsinden de önemlisi yine çocukluk yıllarımda Andırın dağ köylerinden beyaz şalvarlı ameleler gelirden kasabaya kamyonlarla... Ve onlar pamuk tarlalarına giderlerdi, hayat kavgasında yaşayabilmek için...

Geçen zaman içinde Andırın hayallerimi, düşüncelerimi derinden etkiledi. Kendi toprağına, kültürüne, ülkesine bağlı bu yöre insanlarının güler yüzleri ve dost elleri ile karşılaştım. Ben de onlardan birisi sayılırdım. Ve arşivimdeki bütün belgeleri tarayarak Andırın tarihini araştırmaya ve yazmaya başladım.

Kümbetir köyünde yaşayan Çerkezlerden Üzeyir efendi'nin 1920'li yıllarda Anavarza eteklerinde sahip olduğu toprakların Ali Saip tarafından gasp edilerek ele geçirilmesinin hukuki mücadelesi ve insanların süregelen kızgınlığı kulaklarımı çınlattı. Üzeyir Efendi'nin oğlu Kemal bey ile görüşmelerim oldu. Onların mücadelesini tarihin gündeminde yorumlamak için Çukurovalı kitabını yazmış ve yayınlamıştım, 2002 yılında.

Milli mücadele yılları sonrasında Kadırlı ve Andırın'ın dağ yöresinde süren eşkiya hareketleri ve İnce Memed olarak da hayatı romanlara konu olan eşkiya Safiye Mehmed'in vurulduğu Savrun vadisi, Çığışar yöresinde araştırmalar yaptım. Olayı hatırlayanların görüşlerini tespit ettim.

Andırın ovası Kesim köyü Beylik mahallesinde bir süre yaşayan ve tarihe “Gara Hatun” olarak geçen cesur Türkmen kadınının Osmanlı Arşivinde bulunan dosyasına ulaşmam ve hakkında bilgiler elde etmem beni ziyadesiyle heyecanlandırdı. Gara Hatun veya diğer söylenişi ile Kara Fatma'nın hükümet işlerini yönettiği beylik konağını bulmak için Tokmaklı'nın Beylik mahallesine uğrar oldum. Yaşayan insanların büyüklerinden intikal eden bilgiler Kara Fatma hakkında pek de olumlu değildi. Çünkü insanlar Gara Hatun'un sadece düzeni sağlamak için zaman zaman uyguladığı sert tedbirlerden rahatsız idiler.

Adana'da Vali yardımcısı olarak çalışan Sayın Ahmet Narinoğlu, Andırınlıları bir araya toplar, yörenin sosyal ekonomik gelişmesini hızlandırmak için uğraşverirdi. Toplantılara zaman zaman ben de katıldım. Yüreğimde, belleğimde bir Andırın sevdası yerleşti derin izler bırakarak...

Sayın Dr. Necat Yaycıoğlu yıllar önce vermişti bana ailesinin tarih arşiv belgelerini. Andırın'da kurulan Kuvayı Milliye teşkilatının Kadirli, Kozan, Haçın/ Saimbeyli yöresindeki mücadelelerdeki fedakarlığını öğrenmiştim, belgelerden...

Bir göç yolu vardı Andırın'ın içinden geçen... Ceyhan nehri kıyılarından Andırın ovasına yaklaşan kervanlar, Anacık, Haştırın, Azgıt, Meryemçil kalelerinin bulunduğu güzergahı izleyerek Göksun'u ve oradan da Kayseriye ulaşıyorlardı. İnsanlık tarihinin başlarından beri canlıydı bu göç yolu. Nice insanlar gelip geçmişti bu göç yolundan... Ağıtlar türküler, hikâyeler bırakarak. Bir kısmı da yazılara da aktarılmıştı.

Andırın'ın kültürünü araştırmaya ömrünü veren sayın Remzi Çingir hocamızın elde ettiği bütün bilgilerin dosyasını bana vermesi ve Ekim 2006 içinde Andırın Kaymakamı saygıdeğer Oktay Çağatay Bey'in bizlere sağladığı araba ile yöreyi tekrar dolaşmamda baha rehberlik yapması sayesinde son bir kez daha dolaşmış oldum Andırın coğrafyasını. İnsanlarla konuştum, fotoğraflar çektim. Aha önce yazmış olduklarım ve yeni elde ettiğim bilgi ve belgelerin ışığında Andırın Tarihini yazmaya yayınlamaya karar verdim. Andırınlı öğretmenlere, öğrencilere, yöre insanlarına duyduğum derin saygı ve dostluğun ürünü olarak yayınlıyorum Andırın tarihini...

TARİH

CEZMİ YURTSEVER

TARİHTEN BİR BELGE

TELGRAF NAME

GELDİĞİ MAHAL: Andırın

MÜRSEL İLEYHA OLAN:

MÜTEVASSIF OLAN: Yozgat

NUMARASI: 132

KELİME: 424

TARİHİ: 322

MAKAMI MUALLÂYI SERASKERİYE

Göksun nahiyesi Zeytunla Haçın kasabaları arasında bulunmasından dolayı ehemmiyet hususu kazanıyorsa ahali mecmuasının Çerkez Kürt Türk gibi Kabail-i aşayirden ibaret arazisinin basit olması düşmanın taarruzuna maruz bulunması his edilen muhareze vakiden Andırın kasabası Göksundan ziyade haizi ehemmiyettir ki Zaytun Andırın kasabasına şöyle ki Davıtlı bundan kıyan Fransız mifal isimleriyle yadolunan ve yek diğerine birer buçuk saat mesafe ile İslam namı bulunmayan Ermeni karayı cesimleriyle muttasıldır. Hadise-i mündefiada zeytunla karayı maruza Ermeni eşkiyası Andırın kasabasına iki saat mesafede bulunan şöyle ki karyesinde ictima ederek kasabada asker ve ahalinin bulunmaması ecelden hücumla hükümeti ihrak ahaliyi firara mecbur mallarını yağma etmeleriyle müsaittir. Bununla beraber Andırın kasabası Ermenilerin arzu kahır olup Kilikya denilen sisine mücavir olmak İskenderun Mersin iskelelerine çok mürzemiş Ermenilerin Zeytuna mihned olan her türlü hareket ve mürurundan haberdar kalmak ve büsbütün Balkan ve Sinkistandan ibaret olup eşkiyalıkla olan Nacarlı Cerid Bozdoğan Afşar aşairinin vasatı bulunmak hasebiyle fırka-i aslihyaya kabul ile kaza merkezi ittihaz edilmiş idi. Hükümet göksun'a nakledilir ise Zeytun ve maruzayı machulül ahual birçok eşhası muzırranın Kemal-i suhuletle müruruna meydan Verileceği gibi aşairi merkume eşkiyasının dahi ahali-i mahalle-, mutianın can mal ırza taşalluden şle ihlal-ı asayış edeceklerini ve bu yüzden devletimizce vukuat-ı azime vukuunun melhuz bulunduğu buda siyasi muvaffak... azamıyla keşfedilir ise tahakkuk edeceği dergar Göksun'un merkez-i hükümet ittihaz edilmesindeki teşebbüsat mahza Göksun'un bir çok araziye malik olan ve Maraşça mevki-i sergarda bulunan zevat-ı kiramın temin-i menfaatlerinin başka devletçe mucib menfeat bir şey değildir. Göksun o kadar haiz-i ehemmiyet bir mevki olsa idi siyasiyyundan ve devletçe hüsn-ü hizmeti meşhur olan merhum Zeytun kumandanı Tahsin Bey tarafından münasip olduğu arz edilir idi. Bu zatın sanayih-ı ebedisi umumen bizleri müteessir etmişdirki icraat-ı hasene ve muamek-i siyasiyyesi semeresi olarak zaman-ı memuriyetinde asayış-i mahalle tamamıyla takarrürü

istirahat ahali kesb-i tekemmül eylemiş idi. Merhum-u ileyhin vefatından beri eşkıyalar tuğyan ederek yalnız kazamızdan yüzü (100) mütecaviz hayvan sirkat vukuatı meydana gelmiştir. Ahalimizin istirahatı kumandan-ı merhumun icraatına muadil ve tarik-i adalete salik bir zata muhtaç olmakla icrayı icabının temin buyurulması ve hükümetinde şimdiki gibi Andırın kasabasında kalması olmadığı surette kaza-i ahire hicrete mecbur olacağımızı lisan-ı umumiyetle arz ve istirham ederiz. 27 temmuz 1322

Ahali umumiye namına Andırın kasabası imamı Ahmed Kasım

Umum ahali namına kasaba muhtarı veli

Said ÖZTÜRK

TARİH

YİRMİNCİ YÜZYILIN BAŞLARINDA ANDIRIN

1. Giriş

Toplumların iktisadi ve sosyal gelişimini etkileyen faktörler içerisinde coğrafyanın büyük önemi vardır. İçinde yaşadığımız coğrafya kentlerin kaderini belirlediği gibi bizim de kaderimizi büyük ölçüde tayin eder. Yaşanılan çevrenin sunduğu imkanlar veya zorluklar bireyi, aileyi ve bütün bir toplumu şekillendirir.

Andırın taşıdığı yüksek beşeri sermayenin sunduğu imkanlar ile yaşanılan çevrenin zorluklarını yenmeye çalışan bir Anadolu şehridir. Andırın direnen kenttir.

Yirminci yüzyılın başı artık Osmanlı'nın son çeyrek asrıdır. Bu son çeyrek asır büyük çınarın belki de en uzun geçen yıllarına tekabül eder. Yedi iklim dört kıtada at koşturan Devlet-i Aliyye'nin tasfiyesine imza atan bir zaman dilimidir.

Böylesine zor bir dönemde bu küçük Anadolu şehrinin iktisadi imkanları üzerinde duracağız.

Osmanlının bize bıraktığı mebzul doküman var. Salname adıyla 19 yy. ortalarında itibaren yayınlanmaya başlayan vilayet yıllıklarında Osmanlı şehirlerinin idari teşkilatına, iktisadi ve ictimai yapısına dair önemli bilgilere ulaşıyoruz.

İdari yapı gereği Maraş Sancağı ve Andırın ile ilgili bilgiler Halep Salmamesi'nde bulunmaktadır. 1867-1908 yılları arasında 35 kez yayınlanan Halep Salmamesi'nin bu gün tesbit ettiğimiz sayısı 33'tür. Neşredilen 2 adedi henüz tespit edilememiştir.

2. İdari Yapı

Andırın kazasının bağlı bulunduğu Maraş, 16. yüzyılın başlarından 19. yüzyılın ortalarına gelinceye kadar eyalet statüsünü korumuştur. Sancak statüsüne gerileyince kısa bir süre Adana, daha sonra da Halep Eyaleti'ne bağlanır ve Halep ve Urfa sancakları ile beraber eyaletin üç sancağından birini teşkil eder. Maraş'ın bağımsız bir liva olması 1915 yılında gerçekleşecektir¹.

Andırın 1907 sonlarına kadar kaza statüsünü korudu. Gelişmelere bağlı olarak II. Abdülhamid'in iradesiyle 1907 Kasımında Göksun kaza statüsüne yükselince, Andırın nahiye haline getirildi.

Göksun'un kaza olması talepleri 1899 da başlamış, 8 yıl sonra Sultan II. Abdülhamit Han'ın iradesi ile 15 Şevval 1325 (21 Kasım 1907) tarihinde gerçekleşmiştir. Andırın 21

¹ 14 Rebiülahir 1333/1 Mart 1915 tarihli irade ile Maraş müstakil liva haline getirildi. BA, DH. İD, Dosya no:222, Gömlek no:21, Belge no:12.

Kasım 1907 tarihinden 1924 yılına kadar Göksun kazasına bağlı bir nahiye olarak idare edildi.

Göksun'un kaza yapılması, Andırın'ın nahiyeye tebdili meselesi 16 Kasım 1907 tarihinde Sadrazam Mehmet Ferit Paşa tarafından II. Abdülhamid Han'a şu şekilde sunulmuştur:

Bâbiâli
Daire-i Sadâret
Âmedî-i Divan-ı Hümâyûn
3165

Devletlü Efendim Hazretleri

Dahiliye Nezareti Celîlesi'nin Şurâ-yı Devlet'e havale olunan tezkiresi üzerine Mülkiye Dairesi'nden bi't-tanzim leffen arz ve takdim kılınan mazbatada Haleb Vilayeti dâhilinde cesâmet ve ehemmiyet-i mevkiyesiyle beraber Zeytun ve Haçin kazaları dâhilinde vâki' olmak ve ahâlisi akvâm-ı muhtelifeden müteşekkil bulunmak cihetiyle hâiz-i ehemmiyet olan Göksun Nahiyesi'nin merkez-i kaza ittihâzı ve Andırın'ın birinci sınıftan nahiyeye tahvili mûcib-i menfaat olacağı ve hükûmet konağıyla telgraf dairesinin ahali tarafından inşası deruhde edilip bu bâbda cihet-i askeriyeye de mahzur olmadığı anlaşılmalı olmağla ifa-yı muktezâsının taraf-ı vilayete li-ecli't-tebliğ nezâret-i müşârunileyhâya havalesi ve makâm-ı vâlâ-yı Seraskerî ile Maliye ve Defter-i Hakâni Nezâret-i Celîlerine ma'lumat i'tâsı lüzumu görülmüş olmağla ol babda her ne vecihle irâde-i seniyye-i cenâbî hilafet-penâhi şeref-südü ve müt'eallik buyurulur ise hükm-i cefli infaz edileceği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim, efendim.

Fî 10 Şevval sene 1325 - Fî 3 Teşrîn-i Sânî sene 1323 [16 Kasım 1907]

Sadrazam
Ferid

Andırın'ın nahiye statüsüne gerilemesinin yankıları uzun sürdü. Bu süreçte köy muhtarları, imamlar, Ermeni temsilcileri kaza merkezinin Andırın'da kalması için birçok girişimde bulundular. Andırınlılar, 7 Ağustos 1906'da Dahiliye Nezâreti'ne yazdıkları dilekçede; Göksun'un Çerkez, Kürt ve Türk gibi farklı etnik yapıdan oluştuğunu, arazisinin yetersiz olduğunu, düşman saldırısı karşısında Andırın'ın daha önemli bir mevkide bulunduğunu, nitekim daha önce Ermenilerin Andırın'a saldırarak hükümet binasını yaktıklarını ve firar eden halkın mallarını yağmaladıklarını belirttiler. İdari yapıda düşünülen bu değişikliğin yani Göksun'un kaza olması ve Andırın'ın nahiyeye çevrilmesini Ermenilerin arzu ettiklerini, Ermenilerin Andırın'da üslenmek istediklerini, İskenderun ve Mersin iskelelerinden gelen Ermenilerin Zeytun'a buradan geçtiklerini ifade ettiler. Dilekçelerinde devamla Göksun'un Nacarlı, Cerit, Bozdoğan ve Afşar gibi eşkıyalıkla meşhur olan aşiretlerden oluştuğundan burada asayişin temin edilemeyeceğini ve Zeytun'da eşkıyanın durdurulamayacağını belirttiler. Göksun'ün siyasi yönden önemli bir mevkide olmadığı gibi,

halkının etnik ve aşiret yapısı açısından karışık olduğuna ilişkin ortaya koydukları gerekçelerle Andırın'ın kaza olarak kalmasını talep edeceklerdir².

Andırınlı Ermeniler de Ermeni Patrikhanesi'ne 22 Eylül 1906'da verdikleri dilekçede Andırının kaza olarak kalması için Patrikhane'nin yardımını talep ettiler. Dilekçede Andırın'a 50 köyün bağlı bulunduğu, mevkiisinin çok önemli olduğu, Andırın'ın kaza olarak kalmadığı takdirde eşkiya zulmüne karşı koyamayacaklarını, eşkiyanın zulmü karşısında ise Ermenilerin muhtemelen isyan edeceklerini ve böylece Andırın'da asayiş ve huzurun sağlanamayacağını belirttiler³.

Andırın kazası imamı Ahmet ve dokuz arkadaşının imzası bulunan 25 Eylül 1906 tarihli ve Sadaret'e gönderilen dilekçede ise, Göksun'un siyaseten kaza yapılmak istendiğini, Andırın'ın daha iyi mevkiide olduğunu, Andırın'a 81 köyün bağlı bulunduğunu, kaza statüsünün değiştirilmesi halinde Adana'ya bağlı Kadirli kazasına bağlanmak üzere müracaat edeceklerini belirtirler⁴.

Fakat Andırınlıların bütün bu teşebbüsleri idari değişikliğin önüne geçemedi. Nihayet idari değişiklik 15 Şevval 1325 (21 Kasım 1907) tarihinde onaylandı⁵.

Andırın halkı tabiatıyla bu değişiklikten hoşnut olmadılar. Andırın'ın tekrar kaza yapılması için birçok uğraş verdiler. 21 Temmuz 1912'de Andırın nahiyesi muhtarları telgrafla Sadaret'e (başbakanlık) dilekçe gönderdiler. Bu dilekçelerinde benzer argümanları dile getirdiler. Andırın'ın, Göksun'dan daha gelişmiş olduğunu belirttiler. Göksun'un Andırın'a 30 saat mesafede olduğu, üstelik yolların kış mevsiminde altı ay kar yüzünden kapalı kaldığı, bu durumda bağlı bulunan 53 köy ve Andırın halkının idari ve hukuki işlemlerini yürütmekte zorlandıkları, bu işler için Göksun'a giderken canlarından bezdiklerini dile getirerek Andırın'a tekrar kaza statüsünün iadesini istediler⁶. Sadaret aynı gün gelen telgrafı değerlendirmiş, Dâhiliye Nezareti'nden Andırın nahiyesinin problemlerinin halledilmesini istemiştir. 22 Temmuz 1912 tarihinde Dâhiliye Nezareti de sözkonusu bu problemin araştırılarak halledilmesi talimatını Halep vilayetine göndermiş, Sadaret makamı konuyu yakından takip etmiştir⁷.

21 Temmuz 1912'de Andırın nahiyesi muhtarlarının Andırın'ın tekrar kaza haline getirilmesi için Sadaret'e gönderdikleri telgraf

Telgrafnâme

Mahreci: Andırın

² BA, DH.MKT., 1106/72; DH. TMK. S. 61/66.

³ BA, DH.TMK.S., 61/66.

⁴ BA, TMK.S., 61/66.

⁵ BA, İ.DH, nr. 1460/1325. L/17.

⁶ BA, DH.İD., 144-1/24.

⁷ BA, DH. İD, nr. 144-1/24. İdari statüdeki değişiklik ile ilgili daha ayrıntılı bilgi ve belgeler için bkz, S.Öztürk-A.Sarikaya; Göksun Tarihi, İstanbul 2010, s. 111-117.

Huzur-ı Celîl-i Sadâret-penâhî'ye

Kırk beş seneden beri kaza hâlinde idare olunmakta olan Andırın Kazası hükûmeti Meşrûticilerden (?) iki ay evvel Mâbeyn müntesiblerinin hâtırı için Göksun'a nakil ile burası nahiye hâline kalb olundu. Göksun'un Andırın merkezine on beş müntehâ-yı hududuna otuz saat mesafesi olmasına aded-i karye, nüfus, vergi, letâfet-i mevkiyece Andırın'ın Göksun'a kat kat fâik bulunmasına nazaran bundaki isabetsizlik, adaletsizlik ale'l-husus Göksun yolunun bu'd mesafesiyle beraber altı ay karla kapanarak müracaatdan külliye mahrum kalmak yüzünden hukuk-ı meşrû'a ve kanuniyemizin mahv-ı hayatı gibi hüküm-fermâ olan hükûmetsizlik elli üç karyeden ibaret olan Andırın ahali-i mutî'a ve mazlûmesini canından bî-zâr etdi. Kazanın iadesiyle hukuk-ı meşrû'amızın te'mini müsted'â şimdide kadar livâ vilâyeti makam-ı âidine mükerreren vuku bulan müracaatımız ısgâ olunmamakla beraber ahvâl-i felâket-iştimâlimizin tedkikine bile tenezzül buyurulmaması me'yûsiyetimizi bir kat daha teşdîd eyledi. Daha ziyâde sabır ve tahammüle tâkatimiz kalmamış bu yüzden kaybolan hukuk-ı meşruamız gayr-i kabil-i telafi bir hale gelmiş olduğundan bâb-ı adalet-meâba bir kere daha dehâlet ediyoruz. Şayed hukuk-ı mağsûbemizin iadesi suretiyle kurbanı olduğumuz felâketden sâye-i meşrûtiyetde tahlîsimize müsâra'at buyurulmaz ise tevellüd edecek mes'uliyetden nasıl tahlîs-i girîbân edeceğine artık hükûmet düşünsün. Cevaba şiddetle intizâr ediyoruz. Ferman.

8 Temmuz sene 1328 / [21 Temmuz 1912]

Takvalar	Kabaağaç	Umum	ahali	Mehmed
Müste'ciri	Muhtarı	nâmına	Andırın	Halil ve
	İbrahim Ali	Kasabası	Muhtarı	Boğazören
		Mehmed		Muhtarı

Kaynak: BA, DH.İD, nr.144-1/24.

Uzun süren mücadeleler sonucunda 13 Mart 1924 tarihinde Andırın tekrar kaza yapılmıştır⁸. Kaza teşkiline dair kanun metni aşağıdadır;

Süleymanlı kazasının Andırın kazasına tahviline dair

Madde 1-Süleymanlı kazası teşkilatı Andırın'a nakl ile nâmı Andırın kazasına tahvil edilmiştir.

Andırın nahiyesi teşkilatı Süleymanlı'ya nakl ve ihtiva eylediği karyeler ile nahiye halinde Göksun kazasına ve Süleymanlı kazası teşkilatının Andırın'a nakli dolayısıyla Süleymanlı ile irtibatı kalmayan Fırnis nahiyesi de Maraş merkez kazasına rabt edilmiştir.

Madde 2- İşbu kararname tarih-i tebliğinden itibaren mer'îdir

Madde 3- İşbu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekaleti me'murdur.

⁸ Resmi Ceride, sayı 65, 7 Şaban 1342, 13 Mart 1340 Perşembe/ 13 Mart 1924.

(سليمانلى) قضاىنىك (آندرىن)

قضاىنىك تىجوبانە دۇر

مادە ۱ — (سايمانلى) قضاىنىك تىجوبانلىق
(آندرىن) نە نقل ايله ناى (آندرىن) قضاىنىك
تىجوبل ايدلمشدر .
آندرىن ناچىسى تىجوبانلىق (سايمانلى) يە
نقل واحتوا ايلدىكى قريه لر ايله ناچىه حالندە كوكسون
قضاىنىك و (سليمانلى) قضاىنىك تىجوبانلىق (آندرىن) نە
نقل طولايىسپە سايمانلى ايله ارتباطى قالمىان (فرىس)
ناچىسى دە . (سرعش) مركز قضاىنىك ربط
ايدلمشدر .

مادە ۲ — اشبو قرارنامە تارىخ تبايفىندىن
اعتباراً سرعيدر .
مادە ۳ — اشبو قرارنامە نىك اجراىنىك داخلىه
وكالاتى مأموردىر .

Kaynak: Resmi Ceride, Sayı 65, 7 Şaban 1342/ 13 Mart 1340 Perşembe/ 13 Mart 1924.

1867 yılında Andırın kaza olmakla beraber müdür ve naib ile yönetiliyordu. Kaza idare meclisi ve Deavi meclisi bulunuyordu. 1868 yılında Andırın'a kaymakam tayin edildi. Kaza statüsünde iken 1867-1908 yılları arasında Andırın'da görev yapan kaymakamların listesi aşağıdadır:

Tablo: Görev yapan kaymakamlar

1867: Şakir Efendi (Müdür)	1891: Abbâs Efendi, <i>Sâlise</i>
1868: Veliyyüddin Efendi	1892-3: Abdurrahman Efendi
1869: Said Efendi	1894: Kaymakam Vekili İmam Bey
1870: Said Efendi	1895: İsmail Hakkı Efendi
1871: Ahmed Efendi	1896: Ali Fehmi Bey (Osman Fehmi Efendi)
1872: Bekir Bey	1897: Mehmed Ziyaeddin Efendi
1873: Ali Atâ Efendi	1898: Nuri Efendi
1876: Reşid Efendi	1899: Nuri Efendi
1878: Rifat Efendi	1900: Kaymakam, münhal
1881-2: Ali Atâ Efendi	1901: Mahmud Celâleddin Bey
1882-3: Atâ Efendi	1902: Hacı Ali Rıza Efendi
1884: İzzet Efendi	1903: Hacı Ali Rıza Efendi
1885-6: İzzet Efendi	1904: Nasrullah Bey
1887: Osman Efendi	1905: Mehmed Lütü Bey
1888: Mahmud Bey	1906: Mehmed Lütü Bey
1889: Mahmud Bey	1908: Ali Fehmi Efendi (Göksun kazası)
1890: İsmail Hakkı Bey	

Kaynak: Halep Salnameleri, ilgili yerler

Kazanın merkezi 1867-1908 arasında değişikliğe uğramıştır. Bu yıllar arasında zaman zaman Kesme köyü ve Geben, Andırın kaza merkezi olmuştur. 1867 yılında kaza merkezi Kesme köyü, 1286/1869 da Andırın, 1303/1886 de Geben, 1321/1903 den sonra Andırın kaza merkezi idi.

1906 yılında Andırın'a bağlı 48 köy vardı. Bu köyler; Çiçekli, Boztopraklı, Akpınar, Babekli, Takvalar, Kabağağaç, Sarıdânişmend, Karamanlı, Bektaşlı, Abazalı, Fatmalı, Ağcakoyunlu, Acemli, Kesim, Tokmaklı, Arablar, Kızık, Anacık, Gökahmedli, Bahadırılı, Kayıkcı, Mollamehmedli, Kuzgun, Köleli, Tartatlı, Sumaklı, Boynuyoğunlu, Bostanlı, Boğazören, Çamurluk, Soğancılar, Balık, Efrağızlı, Darıovası, Orçan, Mitilemirler, Çukadarlı, Kabakesme, Davarlar, Torun, Hacıveliuşağı, Gökçeli, Şuyulğı, Bunduk, Sisne, Geben, Tavidli, Kürtler.

Ayrıca bu tarihlerde Göksun da buraya bağlı olduğu için Göksun'un 33 köyü ile beraber toplam 81 köy bulunuyordu.

1906 yılına gelindiğinde geçen kırk yıl içinde idari düzenlemeler yapılmış ve kaza idare meclisinde tabi azalar ve seçilmiş azalar bulunuyordu. Tabi azalar: Nâib Mehmed Efendi, Müftü Mustafa Efendi, Mal Müdürü Mehdi Efendi, Tahrîrât Kâtibi Hanifi Efendi. Seçilmiş azalar: Mehmed Ağa, Hacı Efendi, Agop Ağa, Karabet Ağa idi. Seçilmiş azalar içerisinde iki müslüman, iki gayrimüslim bulunuyordu. Bu tarihte kazanın Mal Kalemi, Tahsil Heyeti, Bidayet Mahkemesi, Şeri Mahkeme, Maarif Komisyonu, Nüfus İdaresi, Ziraat Bankası, Telgraf Ve Posta İdaresi, Reji İdaresi vardı.

3. Nüfus

20. Yüzyıl başlarında Andırın nüfusu 20 bin civarındadır. 1900-1906 arasında nüfusta önemli bir artış gözüküyor. 1900-6 arasında artan nüfus 1355'dir. Toplamda % 7.3 lük artış gerçekleşmiştir. Gayrimüslim nüfus % 14-15 civarında kalmıştır.

Tablo: 20. yy. Başlarında Andırın Nüfusu

Tarih	Nüfus
1318/ (1 Mayıs 1900 - 19 Nisan 1901)	18556
1319/ (20 Nisan 1901 – 9 Nisan 1902)	19117
1320/ (10 Nisan 1902 – 29 Mart 1903)	19399
1321/ (30 Mart 1903 – 17 Mart 1904)	20292
1322/ (18 Mart 1904 – 7 Mart 1905)	20317
1323/ (8 Mart 1905 – 24 Şubat 1906)	20164
1324/ (25 Şubat 1906 – 13 Şubat 1907)	19911

4. Eğitim, dinî, ticari ve sınai müesseseler

1876 yılında Andırın kazasında, hükümet konağının yanısıra 8 câmi, 10 mescid, 8 kilise, 16 sıbyan mektebi, 2 hristiyan mektebi, 9 dükkân, 47 su değirmeni, 6 boyahâne, 3 bağ, 10 bahçe, 2 fırın vardı.

1906 yılına gelindiğinde hükümet konağı, 2 karakolhâne, 15 câmi, 5 sıbyân mektebi, 1 Ermeni kilisesi, 1 protestan mektebi, 4 medrese, 3340 hâne, 5 han, 72 dükkan, 9 değirmen, 5 fırın, 3 aded tahta hızarı fabrikası (kereste atölyesi), 2 kahvehâne, 3 anbar, 1 debbâğhâne vardır. Bunlardan hükümet konağı, 1 karakolhâne, 2 kahvehâne, 3 medrese, 1 fırın Andırın merkezde, diğerleri Göksun nahiyesi ve bağlı köylerinde bulunuyor idi.

Kazada ilk ve orta düzeyde okullar bulunuyordu. İlkokul sıbyan ve ibtidai mekteb, ortaokul ise rüşdiye adı altında kaydedilmişti. Kazada kadim usûlde medrese eğitimi de yapılıyordu.

1293/1876 yılına ait verilerde 16 sıbyan mektebi ve 2 hristiyan mektebi vardı. 1303/1886 de kazada 15 mekteb, 2 medrese, 7 tekke bulunuyordu. 1300/1883 ve 1302/1885, 1307/1890 yıllarına ait verilerde İslam sıbyan mekteblerinde okuyan 200 talebe olduğu belirtilmiştir. Aynı yıllarda, Medâris-i İlmiye-i İslâmiye adı altında 5 medrese ve bu medreselerde okuyan 10 talebe vardı. Bu medreseler kadim usûlde eğitim faaliyeti yürüten kurumlar idi. Talebe azlığı dikkat çekmektedir.

1318/1900 de “Mekteb-i Rüşdiye” olduğu kayıtlı ve hoca kadrosunun münhal yani boş olduğu gözüküyor. 1321/1903’de ise okulun ismi “Mekteb-i Rüşdî-i Mülkî” idi. 1322/1904 de 5 sıbyan mektebi, 1 protestan mektebi, 1323/1905 de Sultan Abdülhamid’in ismine atıfla Hamidiye İbtidai Mektebi yani İlkokulu vardı. Muallimi Mustafa Efendi idi. 15 talebesi vardı. 1906 yılında 5 sıbyân mektebi, 1 protestan mektebi ve 4 medrese eğitim veriyordu.

5. Ekonomi

1906 yılına ait bir kayıt, kazanın iktisaden kalkınmasının güçlüğüne şöyle ifade eder: “Andırın'ın merkez-i kazâ ciheti gâyetle taşlık ve ormanlıktan ibâret ve çayır mahalli olduğundan terakkî meziyetinden ârîdir”. Diğer taraftan Göksun ile ilgili şu yorumu yapar: “Göksun Nâhiyesi Tâcirilü ve Bozdoğan aşîretlerinin yaylası, Sivas ve Kayseriye'ye giden kârbân ve yolcuların güzergâhı ve Elbistan ile Aziziye'ye araba işlemekte olduğundan kâbil-

i terakkidir”9.

Bu coğrafi kısıt ve çevre şartlarıyla birlikte kazada tarım ve hayvancılık ana faaliyet dalıdır. Bu özellik ülke ekonomisine de hakimdir. İlçede buğday, arpa, karkuz, çavdar, burçak, gılgil, darı, pamuk, tütün, çeltik, bakla, fasulye, susam, nohud, mercimek, yer elması, kavun, karpuz, kabak, üzüm, şeftali, elma, armud, nar, erik ve ceviz yetiştiriliyordu. Bu ürünler kaza içerisinde tüketiliyordu. İncelediğimiz salnameler içinde 1869-1873 yıllarında kazanın tarımsal yapısı ve hayvancılığı konusunda ayrıntılı cedveller hazırlanmıştır. Örnek olarak 1873 yılına ait verileri incelediğimizde bitki tarımı yapılan tarım araziler, çayır, ormanlık alanlar ve nadasa bırakılan (felahat) önemli yer tutmaktadır. Dutluk, bağ, zeytinlik yok denecek kadar azdır. Maraş merkez, Hassa, Bulanık, Andırın, Zeyton, Elbistan, Pazarcık’dan oluşan Maraş sancağı geneli içerisinde Andırın’ın tarım alanları % 5 civarındadır (düzeltilmiş toplama göre % 3.4).

Tablo: 1873 yılında tarım alanları

	Çayır	Orman	Arâzî-i Hâliye	Arâzî-i Mezrû’a	Bostan ve Bağçe	Dutluk	Bâğ	Zeytinluk	Felahât Tarla
	Dönüm	Dönüm	Dönüm	Dönüm	Dönüm	Dönüm	Dönüm	Dönüm	Dönüm
Andırın	25.000	26.000	2.000	25.000	0	150	250	120	27.000
Sancak Yekunu	35.625	245.749	51.082	237.755	2.136	473	42.900	285	549.610
Düzeltilmiş Yekun			(49.082)	397.755		(507)			546.610

Kazada tarım üretimi ise aşağıda tabloda gösterilmiştir. Toplam tarım üretiminin sancak içerisindeki payı % 2.4 dır. Tarım ürünleri içerisinde darının payı % 16, tütün % 11, kırmızı biber % 32, incir % 9, Armud % 15 dir. Buğdayın payı ise % 2.6 dir.

Andırın’da 1873 ile 1926 ve 1927 yıllarındaki buğday ve arpa üretimi mukayese edildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır. Kaza genelinde 1873 yılında 768, 1926 da 1.080, 1927 yılında ise 216 ton buğday üretilmiştir. Arpa ise sırasıyla 76.5, 400 ve 939 ton üretilmiştir¹⁰.

Kazada tarımsal üretim içinde bir kısım sınaı bitkilerden ürün sağlanmaktadır. Kökboya, mahmude, alaçehre, çehri, mahleb, çörekotu, kişni, kimyon, sakız, mazı, palamut, ipek kozası gibi.

Meyve ve sebze türünden; İncir, ceviz, fındık, keçiboynuzu, nar, elma, ayva, armut, kavun-karpuz, soğna, sarımsak, üzüm.

Bu ürünler içinde alaçehri, kırmızı biber, incir, ceviz, nar, armut, kavun-karpuz, soğan, sarımsak, üzüm tarım ürünleri içinde belli ağırlığı olan ürünlerdir. Alaçehrinin sancak genelindeki üretim payı % 52, kırmızı biberin % 32’dir.

⁹ 1322 Tarihli Halep Vilâyeti Salnamesi için bkz. Said Öztürk, Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı, İstanbul 2006, c. 2, s. 578, 805.

¹⁰ 1925-1926-1927 Yılları Devlet Salnameleri

Tablo: 1290 / 1873 yılında tarım üretimi

	Keyl-i Âsitâne	Kg		Kıyye	Kg		Kıyye	Kg
Buğday	30.000	768.000	Yer Elması	10	13	Sakız	20	26
Arpa	3.000	76.800	Pamuk Kozası	3.800	4.864	Kırmızı Biber	1.200	1.536
Korkuz	75	1.920	Duhan	5.000	6.400	Mazı	15	19
Çavdar	245	6.272	Arı Kovanı	1.000 Adet		Palamud	120	154
Burçak	850	21.760	Bal	500	640	İncir	500	640
Darı	6.000	153.600	Balmumu	140	179	Ceviz	1.000	1.280
Sisam	140	3.584	Yapak	650	832	Fındık	20	26
Pirinç	1.500	38.400	Keçi kılı	8.000	10.240	Keçiboynuzu	25	32
Bakla	8	205	Deve Yünü	55	70	Nar	500	640
Fasulye	9	230	Kök Boya	15	19	Elma	50	64
Nohud	100	2.560	Mahmûde Otu	210	269	Ayva	50	64
Mercimek	200	5.120	Alaçehri	500	640	Armud	500	640
			Çehri	60	77	Kavun - Karpuz	5.000	6.400
			Mahleb	500	640	Soğan	1.000	1.280
			Çörekotu	50	64	Sarımsak	500	640
			Kişniş	250	320	Üzüm	9.000	11.520
			Kimyon	30	38	İpek Kozası	50	64

1873 yılında kazanın hayvancılık kapasitesi sancak geneline oranla büyük baş ve yük hayvanlarında % 14, kümes hayvancılığında % 8'dir. Kazada arıcılık yapılmakta, bal ve balmumu elde edilmekte, hayvancılıkta et ve sütün dışında hayvanın kılından ve yününden faydalanılmaktadır. Kazanın bu tarihteki koyun, keçi, inek, manda, öküz, at, beygir, kısırak gibi et, süt ve yük hayvancılığının kapasitesi 1926 yılından daha yüksektir. Kümes hayvancılığında 1926 yılı daha yüksektir¹¹. Bu kapasite düşüşünün, savaşlar, kuraklık, göç gibi bir çok sebebi vardır.

Kazada iki ormanlık alan bulunmaktadır.

¹¹ 1925-1926-1927 Yılları Devlet Salnameleri

Tablo: 1873 yılında hayvan varlığı

		Adet		Adet	
Çift Hayvânât	Manda	220	Damızlık Koyun	Koç	300
	Öküz	2.400		Dişi Koyun	5.500
Damızlık Manda	Erkek Manda	120	Damızlık Keçi	Kuzu	1.200
	Dişi Manda	200		Teke	500
	Velan (Malak)	200		Dişi Keçi	30.000
Damızlık Karasığır	Boğa	470	Koşum	Oğlak	25.000
	İnek	3.150		Ânek (Bargir)	450
	Dana	1.350		Katır	2
Damızlık Hergele	Ayır	15		Deve	150
	Kısrak	600		Merkeb	260
	Tay	450		Tavuk ve Horoz	7.250
				Hindi Tavuğu ve Kaz	700

Kaza genelinde kısmen zenaat üretimi de görülmektedir; kilim, alaca, aba, şalvar, çuval, bez imal edilmekte, bu mamuller kazada ve Maraş, Adana, Elbistan gibi kentlere arzedilirdi. Göksun'da Çerkezler tarafından savatlı gümüş işleri imâl olunurdu.

6. Kaza Bütçesi

Andırın'ın 1900 sonrası 6 yıllık bütçe gelirlerinin seyri şöyle gelişmiştir. 1900 de toplam 488.300 kuruş gelir, 1906 yılında 762.588 kuruşa yükselmiştir. Vilayet toplam kamu gelirleri içindeki payı ise % 10.1-12.2 arasında değişmektedir. Gelir kalemleri Aşar bedeli, Ağnam ve deve rüsumu, Bedel-i askeri, Emlak ve Temettu vergisi ve diğer gelirlerdir. Aşar geliri zirai üretim geliri olup (1925 yılında kaldırıldı¹²), toplam gelir içindeki payı % 38.9-52.5 arasındadır. Hayvancılık geliri ise % 23,7-% 34,8 arasındadır. Kazada bütçe gelirleri içinde tarım ve hayvancılığın payı %69-76.2 seviyesindedir.

Giderler ise 87.500 kuruş olup sabittir. Toplam vilayet giderleri içindeki Andırın'ın payı ise % 8.7 ile sabittir. Kamu giderleri Maliye, Adliye, Dahiliye ve Şer'îye olmak üzere dört kalemde toplanmıştır.

Aşardan toplanan hasılat 1900'de 190.000 kuruştan 1906 yılına gelindiğinde 400.000 kuruşa yükselmiştir. Hayvancılıktan sağlanan hasılat ise aynı yıllar içinde 170.000 kuruştan 181.000 kuruşa çıkarak daha yavaş artmıştır. Aşar gelirlerinin yükselmesi doğrudan zirai üretimin artışı ile ilgilidir. Aşar gelirini yukarıya çeken diğer bir etmen ise 1321/1903 tarihli nizamnameye göre nisbet % 12.5, yani sekizde bire çıkarılmasıdır.

¹² Aşar 1925 yılında kaldırılınca yerine mahsulat-ı arziye vergisi konulmuş ve ayrıca binde altılık eski arazi vergisi oranı sekiz kat artırılmıştı. İlave olarak hayvan başına alınan sayım vergisi yükseltilmiş, köylü küçük üretici korumasız halde, piyasa ile devlet arasında sıkışıp kalmıştır. Bkz. İlhan Tekeli-Selim İlkin, *1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları*, Ankara 1983, s.220; Yahya S. Tezel, *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)*, İstanbul 1994, s. 373.

7. Kazada kullanılan ölçü ve tartılar

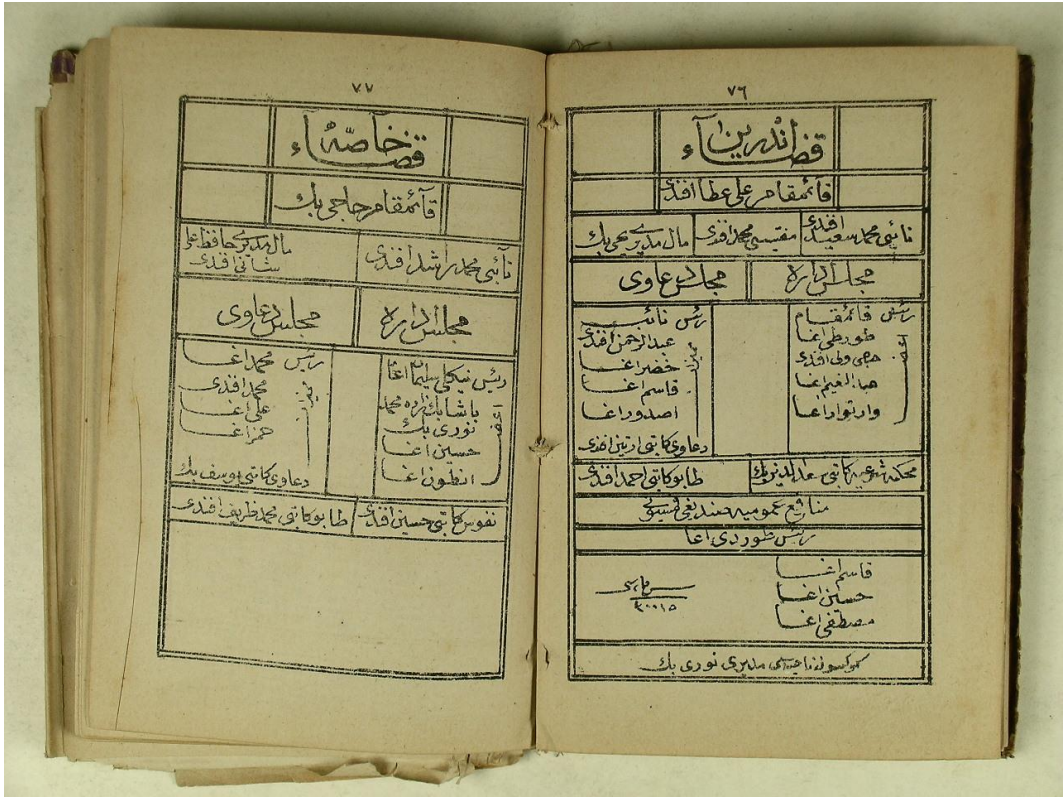
Kullanılan ölçü ve tartılar tas, kıyye, sümün, batman, nüki olup bölgesel farklılıklar göstermektedir. Bu ölçülerin ayarları buğday tartısı hesabı üzere takdir olunmuştur. Diğer tarım ürünlerinde farklılık arzeder. Andırın'da geçerli ölçüler şunlardır:

1 Tas :	6 Kıyye
1 Kıyye:	400 Dirhem
10 Kile :	8 Sümün
1 Sümün:	10 Kıyye
1 Batman:	12 Nüki
1 Nüki :	200 Dirhem

8. Sonuç yerine

Andırın, 20. yy başlarında idari sorunların başı çektiği bir dizi güçlüklerle başetmek zorunda kalmıştır. 1907 yılında Göksun'un kaza olmasıyla nahiye statüsüne geriler ve bu idari yapı 1924 yılına kadar devam eder. Zaman zaman kaza merkezinin Andırın yerine Kesme köyü ve Geben'in olması, kaza merkezinin gelişmesini etkilediği söylenebilir. 1903 yılından sonra Andırın kaza merkezi olur, ancak bu durum kısa sürer 1907 Kasımında Göksun'a bağlanır. Sancak içinde kazanın tarım alanlarının payının 1873 yılında % 5, üretimin ise % 2.4 gibi bir paya sahip olması tarım kapasitesinin kısıtlı olduğuna işaret eder. Kazanın hayvancılığa elverişli olması dolayısıyla et-süt ve yük hayvancılığının sancak içindeki payı % 14, kümes hayvancılığının ise % 8 lere ulaştığı görülmektedir. Tarım üretiminde göreceli olarak hayvancılığa kıyasla yüzyılın başlarında iyileşme görülür. 1900 den 1906 yılına gelince bütçe gelirleri içinde aşar vergisi 190 binden 400 bine çıkmış, hayvancılıktan sağlanan hasılat ise 170 binden 181 bine çıkmıştır. Aşar gelirlerinin yükselmesi tarım üretiminin arttığını gösterir.

Osmanlı Salnâmelerinde Andırın Kazâsı (1284-1326 / 1867-1908) adlı eser okuyucu ile buluştuğunda Osmanlının son elli yılına tekabül eden bir dönemde Andırın'ın daha birçok bilinmeyenine tanık olacağız.

1290 / 1873 tarihli Halep Salnamesinde Andırın kazasının bulunduğu kısım

۷۷		۷۶	
قصاصاء		قطانداریان	
قام مقام حاجی بک		قام مقام علی عطا افند	
ماله مدبر حافظ علی	ذابی محمد رشاد قندی	افند	نایب محمد سعید
سنانی افند		مفتی محمد زلف	ماله مدبر محمد بک
مجلس دعوی		مجلس اعلیٰ	
رئیس قاسم	رئیس نیکو بیلم اعقا	رئیس قاسم	رئیس قاسم
محمد افند	باشا باقر محمد	محمد زلف افند	طوبطی اعقا
علی اعقا	نوری بیلم	خضر اعقا	مها القیوم اعقا
حمزاع	حسن اعقا	قاسم اعقا	واردتور اعقا
دعاوی کاتبی بوسف بک	انطوز اعقا	اصلدور اعقا	
		دعاوی کاتبی ریز افند	
		طابو کاتبی احمد افند	
		مناجیح عمومی محمد زلف	
		رئیس ظوروی اعقا	
		قاسم اعقا	
		حسن اعقا	
		مصطفی اعقا	
		کوکسوز داغدی مدبری نوری بک	

Ercüment ABUZEROĞLU

TARİHTE ANDIRIN

ANDIRIN ADI

Bir aşiretten muhteşem bir imparatorluk çıkararak, gittiği ve ulaşabildiği her yere hürriyet adalet ve bağımsızlık fikirleri götürerek oraları imar eden Osmanlı İmparatorluğunun 9.Padişahı Yavuz Sultan Selim'in 23 Ağustos 1514 de Çaldıran Ovasında Şah İsmail'i yenilgiye uğrattı. Geri dönüşü sırasında İran Seferine çağırılmış olmasına rağmen gelmeyen ve ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'na karşı tavır alan Dulkadir (Zülkadir) Beyi Alaüddevle üzerine yürüdü. Yürüdüğü ve Andırın'ın eşrafının gençlerini işaret ederek bunlar arasında Mektebi-Enderun'a talebe alınsın şeklinde mahiyetindeki zevata emir verdiği, Mektebi-i Enderun (Saray Üniversitesi)'a öğrenci olarak gidenlerin izine gelişlerinde kendilerine "Enderun'lu" denilmiştir. Bunların memleketlerine de ENDERUN denildiği Enderun kelimesinin halk dilinde söylene söylene ANDIRIN ve daha sonraları da ANDIRIN şekline büründüğü ve ilçenin bu günkü adının geldiği rivayet edilmektedir.

Ancak Yavuz Sultan Selim, Çaldıran seferinden dönerken Dulkadir meselesini ele almış olmasına rağmen bizzat kendisi gelmeyip Çaldıran seferine katılan Şahsuvaroğlu Ali Bey'e Kayseri sancağını vermiş ve komutanlarından Hadım Sinan Paşayı Şahsuvaroğlu Ali Bey rehberliğinde Dulkadir Beyi Alaüddevle üzerine göndermiştir. Andırına kadar gelen ve Mektebi Enderun'a öğrenci alınmasını emir veren kişinin Hadım Sinan Paşa olması muhtemeldir.

Bir başka rivayet de Rumi 1311 miladi 1895 yılında Zeytinli Ermenilerin Andırını basmaları sonucu Andırına gelen Fırka-ı İslahat'ın (ayaklanmaları bastıran, kargaşaları önleyen İslah tümeni) karargâh kurduğu, bu gün "Kışla Bahçesi" olarak anılan ve bilinen yerin güney batısında bulunan ve halen "Enişdibi" diye adlandırılan mıntıkaya askerlerin en derin dedikleri ve enderin kelimesinin halk dilinde söylene söylene zamanla ANDIRIN dönüştüğüdür.

ANDIRIN'IN İDARİ TARİHÇESİ

Anadolu Selçuklu Devletinin Moğol İstilasına dayanamayıp çöküşü sırasında Anadolu da bir takım beylikler kurulmuştur. Bu beyliklerden biri de Maraş ve çevresinde kurulan Dulkadir Beyliğidir. İki yüz yıl kadar Dulkadir Beyliği sınırları içerisinde kalan Andırın; 1515 de Yavuz Sultan Selim zamanında Dulkadir Beyliğinin Osmanlı İmparatorluğuna bağlanmasıyla birlikte Osmanlı ülkesine katılmıştır. 1866 yılında Padişah Sultan Abdülaziz devrinde Maraş, Halep vilayetine bağlanınca Andırın da Halep'e bağlı kalmıştır.

1855 yılına kadar şimdiki ilçe kaymakamlığına denk olan Müsellim tarafından idare edilmiştir.1855 yılında ilçe merkezi "Aşağı Andırın" diye bilinen kesim köyüne nakledilmiştir. Ancak 1863 yılında ilçe merkezi yeniden Andırına nakledilmiştir. 1908 de 11. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte yapılan vilayet teşkilatı ile Maraş, Halep'ten ayrılmıştır. Bununla ilgili olarak

hükümetçe görülen lüzum üzerine 1908 yılı mart ayı içerisinde Andırın ilçe teşkilatı, Göksun'a kaldırılmış ve Göksun'daki nahiye teşkilatı Andırına nakledilmek suretiyle Andırın Maraş ili Göksun ilçesinin bir nahiyesi haline getirilmiştir.

1928 yılında Milli Mücadeledeki hizmetine karşılık ilçe merkezi yeniden Andırına taşınmıştır. Bu tarihten sonra idari bir değişikliğe uğramamıştır.

BUGÜNKÜ ANDIRIN

11.780 km'lik bir alan üzerine kurulmuş bulunan Andırın, kuzeyde Göksun ve Saimbeyli, batıda Feke, güneybatıda Kadirli, güneyde Bahçe ve Osmaniye, güneydoğuda Türkoğlu ilçeleri ile komşudur. 1980 genel nüfus sayımı sonuçlarına göre 40 bin kişinin yaşadığı (5.940'ı ilçe merkezinde) Andırının Yeni, Pınarbaşı ve Tufanpaşa olmak üzere üç mahallesi, bir Bucak merkezi (Çokak) ve 52 köyü mevcuttur.

Güzel yurdumuzun tümüne yakın bir bölümünde olduğu gibi, Andırında da; Anadolu'nun Türkleştirilmesinden önceki devirlere ait kalıntılar bulunmaktadır. Bizanslılar zamanından kalma çok sayıda kale mevcuttur. Bugün Adana-Kahramanmaraş sınırının bir bölümünü oluşturan Ceyhan Irmağı-Keşiş Suyu kavşağından başlamak üzere güney-kuzey yönünde sırasıyla Kumkale-Anacık Kalesi-Haştırın Kalesi-Akkale-Azgit Kalesi-Kaleboynu Kalesi-Kayıranlı Kaleleri-Geben Kalesi Bizanslılardan kalma tarihi kalelerdir. Bu kalelerin Karakol görevi yaptığı sanılmaktadır.

Andırın-Göksun sınırında Fındıklı koyak denilen mevkide "Kızıl Manastır" adıyla bilinen bir kilise harabesi vardır. Ayrıca andırının güneyinde Andırın-Kahramanmaraş-Kadirli karayolu kavşağında bir "Gözetleme Kulesi" bulunmaktadır.

TARİHTE ERMENİLER

1839 Tanzimat ve 1856 Islahat Fermanlarıyla I.Abdulmecid'in ekaliyet (azınlık)lere ve yabancı teb'a uyruklara tanıdığı haklardan yararlanan ve bunu bir fırsat bilen Türkiye'deki Ermeniler, emperyalist devletlerin de teşvik ve yardımlarıyla Osmanlı İmparatorluğundan ayrılarak bir Ermenistan Devleti kurmak hevesine kapılarak amaçlarına ulaşabilmek için Taşnak ve Hınçak partilerini kurmuşlardır. Bu partilerin yoğun çalışmaları sonucunda çıkardıkları önemli isyanlardan biri de Maraş'ın Zeytin (Süleymanlı) kasabasında olmuştur. I.Dünya Savaşı sırasında Doğu Anadolu'dan Maraş'a sürgün edilen Ermeniler, bu çevrede yerleşmişlerdir.

Bu dönemde Andırında çok sayıda Ermeni köyü olduğu bilinmektedir. Geben, Sisne, Kaleboynu, Bunduk, Mitel, Tırtatlı eski Ermeni köyleridir.

Bu dönemde yukarıda sözü edilen Zeytin (Süleymanlı) Ermenileri, Andırının başına bela olmuştur. 1895 yılında Zeytinli Ermeniler, kendi bölgelerinde isyan çıkardıktan başka, Fırız ve Yenice kale kasabalarında da isyanlar çıkarmışlar, Çukurhisar ve Geben (Andırın)ı

basmışlardır. Baskın sırasında yakaladıkları Türk erkekleri toplayıp bağlamışlar, kadınlara işkence etmişler ve daha sonra ele geçirdikleri bütün Türkler köylülerini imha etmişlerdir.

Geben olayından takiben Sürenoğlu olarak bilinen Ermeni Beyi, Nazarıt komutasındaki Ermenileri Andırına göndermiştir. Durumu haber alan Andırınlılar, Haruniye ve Tecirli tarafından barut ve silah temin ederek Kurucaova mevkiinde Ermenileri pusuya düşürmeyi planlayıp, mevzilenmişlerdir. Ancak ileri gelenlerin “Ermeniler iyice yaklaşmadan ateş etmeyin” direktifine rağmen, aralarından birinin-heyecandan olsa gerek-Ermeniler iyice yaklaşmadan ateş etmesi ile birlikte Ermeniler Avcı hattına dağılıyorlar ve Andırınlıların yaptığı plan suya düşmüş oluyor.

Avcı hattında dağılan Ermeniler, yakaladıkları Andırınlıları öldürüyorlar. Ele geçmeyenler Tırlı Dağı'na çekiliyor. Türklerin yüzyıllardır müsamahakâr yönetiminden azami ölçüde yararlanmış olan Ermeniler bütün nankörlüğü, zalimliği ve gaddarlığı ile ele geçirdikleri Andırınlı Türkleri kesip öldürüyorlar ve Andırına girerek ilçeyi ateşe veriyorlar.

Bunun üzerine çaresiz kalan ve Andırının çevresinde bulunan tepeliklere ve özellikle Tırlı Dağı'na çekilen Andırınlılar, Adana bölgesinden yardım talep etmişlerdir. Ermenilerle yapılan ilk öarğışmalar esnasında Andırın Karakol Komutanı şehit düşmüştür. Mezarı bugünkü Or-Köy binasının yanındadır.

Andırınlıların yardım isteği üzerine Tırlı Dağı'na gelen Fırka-ı Islahat (isyanları bastıran tümen), Ermenilerin hunharca davranışlarını ve Ermeni Mezalimini durdurmuştur.

Fırka-ı Islahatın karargâh kurduğu yer bugün “Kışla Bahçesi” diye anılmakta olup, üzerinde Kültür ve Turizm Bakanlığı Andırın Halk Kütüphanesi bulunmaktadır. Kışla Bahçesinin adı buradan gelmektedir.

1914 yılında Talat Paşa'nın emriyle Suriye'nin Derizor Kasabasına sürgün edilen Ermeniler, Türk Milletinin elini-kolunu bağlayan, geleceğini karanlığın içine atan ve adeta Türk Milletinin varlığını yok etmek isteyen maddeleri içeren 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra, Fransızların işgal hareketiyle Maraş'a kadar Fransızlarla birlikte gelmişlerdir. Fransızların giremediği Andırına Ermeniler girmişlerdir. Olağanüstü durumdan yararlanarak Andırınlılara hükmetmek istemişlerse de, barınamamışlardır.

MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA ANDIRIN

Dünyanın dört bucağında bayrağımızı şan ve şerefle dalgalandırmış Orta Asya boylarından Avrupa'ya, Afrika'ya medeniyeti götürmüş. Sarı ırmaktan Tuna'ya, Nil'den Voga'ya kadar at oynatmış olan Osmanlı İmparatorluğu 1.Dünya Savaşı sonunda yedi ayrı cephede savaş vermiş, dinler, dilleri, tenleri, ırkları, ayrı ayrı milyonlarca düşmanla mücadele ermiş mutlak bir yenilgiye de uğramamışken emperyalist karanlık emelleri sonucu çökmüştür.

Fakat büyük Türk Milleti o efsaneleşmiş kahramanlıkları ile bu yıkıntıdan yepyeni tam bağımsız bir devlet kurmasını bilmiştir. Kurtuluş Savaşında Kilikya (Çukurova) doğu bölgesi savaşının merkezini teşkil eden Andırının hizmetleri büyüktür.

12 Eylül 1919 tarihleri arasında yapılan, bu günkü tam bağımsız, yeni bir Türk Devleti olan TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN nüvesini teşkil eden, "Heyet-i Temsiliye"nin seçildi. Seçildiği tarihi Sivas kongresinden sonra "Çukurova Doğu Bölgesi Kuva-i Milliye Teşkilatı"nı kurması için bizzat Mustafa Kemal tarafından görevlendirilen Osman tufan paşa, 1920 Ocak ayı başında Meryemçil Beli'ni aşarak Andırın Nahiyesine gelmiştir.

OSMAN TUFAN PAŞA'NIN ANDIRINA GELİŞİ

Arkadaşları ile birlikte Develi'den Göksun'a gelen Osman Tufan Paşa, hüviyetini ve gideceği yeri gizleyerek Göksun Kaymakamına Maraş'a gideceğini söylemiştir. Andırına giderken yolda ve orada Ermeniler tarafından yakalanma tehlikesi yanında Andırına gitmek için Toroslari, Meryemçil Beli'nden aşmamak tehlikesi de vardır. Zira Meryemçil Beli o zamanlar altı ay kapalı kalır, geçilmezmiş. Osman Tufan Paşa hatıratında; "Meryemçil Beli'ni geçmenin imkânsızlığı karşısında yolumuz Göksun da tıkanmıştı. Ancak geri gitmek benim için daha çok zor ve imkânsızdı. Yoldaşlarımla istişare yaptık gidilemez dediler hayvanlarını (atlarını) feda edemeyeceklerini yegâne mallarının atları olduğunu ve daha fazla fedakârlık yapamayacaklarını söylediler. Kurtoğlu Hulusi benimle hem fikir idi hayvanla nereye kadar gitmemiz mümkün ise, oraya kadar gideriz sonra hayvanları feda eder orada bırakır gideriz. Beli aşamazsak kötü talihimize, aşarsak hayırlı talihimize teslim oluruz, vazifemiz ileri gitmektir. Bizi kimse geri döndüremez diye kararımı katıyetle bildirdik. Cadaloz İsmail adındaki arkadaşımız gece biz uyurken hayvanını almış geri kaçmış, bu durum diğerlerinin ümitlerini kırdı. Cadaloz İsmail'i geriye yazar, idam ettiririm diye blöf yaptım.

O sıralarda andırından bir muallim geldiğini işittim. Andırınlı muallim Hasan Efendi on kadar arkadaşı ile tuz ve silah almaya gelmiş. Hasan Efendiye tuzu anladık ama silahı ne yapacaksınız dedim. Andırın köylerinin Fransız ve Ermeni, tehlikesi altında olduğunu haçin (Saimbeyli)ye ve zeytin (Süleymanlı) Ermenilerinin eski senelerde katliamına uğradıklarını tekrarından korktuklarını söyledi. Bize refakat etmelerini rica ettim.

İlk geceyi dağ eteklerinde bir köyde geçirdik. Oradan Bel'i aşarak Gebene incektik. Gecelediğimiz köyden otuzar kuruş ücretle yirmi genç kiraladık. Biz düşersek kar altında kalırsak ip, balta, kazma gibi malzemelerle bizi kurtaracaklardı. Karlı dağa merdiven gibi basamaklı bir yoldan çıktık. Kılavuzlarımız basacağımız yerleri gösteriyorlardı. İyice yükseldikten sonra "Eşek Meydanı" denilen bir yere çıktık. Burası kardan dalgalı bir denize benziyordu. İlk adımda yukarı kadar gömüldük. Kılavuzlarımız bizi omuzlayarak yol açarak meşhur ardıç ağacına kadar getirdiler, sonra kendileri çekip geri gittiler. Biz yorgunduk halsiz kalmıştık. Geben köyüne gece varabildik, en büyük başarıyı azimle bu yolculukta kazandığımı, Hareketi Milliye'ye bu yoldan geçmek suretiyle başlamaya Muaffak oldum, demektir.

Halen Andırın ilçesinin bir kasabası olan Geben iki yamaç üzerinde kurulmuştur. Kurtuluş savaşında bu iki yamacın birinde Türk, diğerinde Ermeni mahallesi bulunmaktaydı. Tufan Paşa'nın arkadaşları ile ellerinde kazma-kürek ve silahla köye girişleri eski günlerde birkaç kere katliama uğramış bulunan Gebenlileri sevindirmiştir. Arkadan daha büyük kuvvetlerin geleceğini sanmışlardır. Ansızın açılmaz bir dağdan gelişin müstesna bir maksat olacağını düşünen Ermeniler, ümitsizliğe düşmüşler ve Türklerde kurtuluş ümidi uyanmıştır.

Gebende Şakir Bozdoğan ile tanışan Osman Tufan onu Geben ve civarı köylerini korumak üzere Andırın Şimal Mıntıka Kumandanı tayin etmiştir. Geben ve civarı köylüleri kuvvetli dağ iklimine alışmış, eli silah tutan insanlar olmasına rağmen çok defa Haçin ve Zeytin Ermeniler tarafından katledilmiş olduklarından ürkek görünmüşlerdir.

Ayrıca kendilerini toplayıcı bir baş olmaması nedeniyle kendi kuvvetlerine güvenememişlerdir. Şakir Bozdoğan'ın Andırın Şimal Mıntıka Kumandanlığına atanması Geben ve civarı köylülerin teşkilatlanıp silahlanmaları ve düşmanlarını ve düşman hücumundan korunabilme güç ve kuvvetinin teessüsünü sağlamıştır. Osman Tufan Paşa Geben ve çevresinde Milis Teşkilatını kurduktan sonra Andırına gelmiştir, sonra Andırında kendisini "Hafız Efendi" adıyla tanıtmıştır. Gizlice yazdığı beyannameleri Tufan imzası ile ve Düldül dağlarından kaydıyla Kadirli, Kozan, Osmaniye ve Ceyhan'a herhangi bir yolcu ile aktarmıştır ve Andırınlıların aracılığından da yararlanarak geliyormuş şeklinde Milli Mefkûreyi destekleyici propagandalar yapmıştır. Andırınlılar kendisini Hafız Efendi olarak tanıdıklarından işittiklerine inanıp ümitlenmişlerdir. Osman Tufan Paşa Maraş Muharebelerinden gelen haberlerle düşman aleyhine Andırınlıların fikirlerini ve heyecanlarını uyandırmıştır. Ancak silah temininde büyük güçlükler çekilmiştir. Kadirli, Osmaniye ve Ceyhan'ın Fransız işgali altında olması silahlanmayı ve teşkilatlanmayı zorlaştırmıştır. Her an bir Fransız baskını beklendiğinden Andırınlılar öküzlerini satarak silah almışlardır. Bu durumu Hafız Efendi silah almak için öküzleri satmak sevaptır propagandası ile gerçekleştirmiştir. Öküz parasını gören düşman içindeki Çerkezler Fransız askerlerine aldıkları silah ve cephaneleri daha pahalıya Andırınlılara satmışlardır. Bu şekilde silahlanan Andırınlı köylülerin gönüllüleri ve beceriklileri Maraş'a yardıma gönderilmiştir. Andırınlı gönüllüler Maraş'a yardım eden Fransızlara engel olmak üzere Haruniye civarında tren yollarını ve köprüleri tahrip etmişler ve andırın merkezinden uzakta olan bu küçük çete hareketi Fransızlar şaşırtmıştır.

ANDIRIN KUVAI MİLLİYE TEŞKİLATI

Bütün bu gelişmelerden sonra Osman Tufan Paşa Hafız Efendi olarak Milli Mefkûreyi vatanın kurtarılacağını Türk Jandarmasının masum olduğunu ordunun geldiğinde iltihak edeceklerini hainlerden bazılarının isimlerini veya gizlice milis kuvvetlerine katılmalarını beyannamelerle açıklanan durumların doğru olduğunu belirtirken bir taraftan da küçük çetelerle trenleri postaları ve yolları tehdit ettirmiştir. Andırın üç bölgeye ayrılarak her birine bir komutan tayin edilmiştir. Her köyden askerliğini yapmış olanlarla silahlı olanlar toplanarak manga takım ve bölük teşkilatı kurulmuş eski onbaşı ve çavuşlar bunların

başlarına geçirilmiştir. Andırının güney ve doğu bölgelerinde birkaç bölük teşkil edilerek talime başlanmıştır.

İaşe ihtiyacı herkesin malından %3 oranında alınan erzaklarla giderilmiş herkes makbuz karşılığında seve seve erzak getirmiştir. Bu arada ambar memuru tevzi memuru gibi gerekli teşkilatlanma yapılarak Müdafaa-i Hukuk heyetine bağlanmıştır.

ANDIRININ MİLLİ MÜCADELEDEKİ ROLÜ

Andırın Kilikya (Çukurova) Kurtuluş savaşının merkezini teşkil etmiştir. Fransızlar Andırını fiilen işgal edememişler. Andırınlılardan adeta korunmak lüzumunu gördüklerinden doğu ve güney taraflarına karakollar tesis etmişlerdir. Andırın kuzeyden güneye uzanan engebeli ve ormanlık geniş arazisi ile Kadirli ve Maraş arasında Fransız işgal bölgesine bir kama gibi girmiştir.

Kilikya şark mıntıkası Kuvayi Milliye Teşkilatı burada kurulmuştur. Büyük Atatürk'ün savaştan gönderdiği kahraman Osman Tufanı sinesine basan ve sofrasında besleyen onun emirlerine hürmet ve itaat eden bütün Andırınlıları bugün Çukurova halkı hürmet ve minnetle anmaktadır.

Kahraman, dindar, vatanperver, faziletli insanlar olan Andırınlılar, düşmandan gelecek her türlü fenalıklardan korkmayarak çekinmeyerek zulüm ve işkencelere dayanmışlardır.

İşgal altında bulunan Kozan, Kadirli, Osmaniye, Ceyhan'daki ırktaşlarını ve dindaşlarını kurtarmak için kendi bölgelerini, evlerini, bütün maddi güçlerini Kuvayi Milliye Teşkilatı kurmak için bütün kuvvet ve kudretlerini harcayarak tam anlamıyla yerine getirmişlerdir.

Fransızların Haruniye de bir Türk mahallesini yakmaları üzerine Andırınlılar, Osman Tufan'ın emriyle Haruniyeye yardıma gitmişlerdir. Hacı Bey Zülfikaroğlu kumandasında gönderilen Andırınlılar, Haruniyeyi muhasara edecek zaman, Osmaniye'den gelen Fransız kıtası karşısında muhasaradan vazgeçmişlerdir. Bu arada Fransızlar, üzerinden uçaklar uçurarak tehditte bulunmuşlardır. Bunun üzerine Kozan'a gitmekten vazgeçen Osman Tufan, mahiyetindeki Andırınlı çetelerle Haruniyeye gitmiştir. Andırınlılar çok tekin saldırılar yapmışlar. Birçok fedai bomba atmak için mazgallara kadar sokulmuştur. Hatta düşmanı tüfek namlusunu tutanlar bile olmuştur. Ancak ellerinde Kilikya Kuvayi Milliye Umumi Kumandanı Kemal Doğan'ın emriyle Kozan'a hareket edilmek üzere Andırına dönülmüştür.

Kozan'a gitmek için Kadirli'nin düşmandan arındırılması gerekmektedir. Şakir Bozdoğa'nın komuta ettiği Kuzey Andırın kuvvetleri, karakollar sınırını aşarak, çokak nahiyesi üzerinden kuzeyden güneye doğru kuşatıcı bir hareketle ilerlemiş, geriye kalan Andırın kuvvetleri de merkezden doğruca Kadirli'ye yüklenmiştir. Fransızlar, cepheden andırın kuvvetlerinin geldiğini anlayınca, müdafaa teşebbüs etmişlerse de güneyden gelen Bozdoğan ve Aydınli aşireti ile kuzeyden gelen diğer andırın yürüyüş kollarının kuşatıcı etkisinden kurtulmak için, telaşla, hatta panik içerisinde Kadirli'yi terk ederek Kozan'a kaçmışlardır.

Milli mücadele yıllarında Andırının hizmeti gerçekten çok büyüktür. Kadırlı'nın, Kozan'ın, Ceyhan'ın, Osmaniye'nin, Haruniye'nin, Saimbeyli'nin ve topyekûn bütün Çukurova'nın düşmanın pis çizmelerinden arındırılmasına mutlak olarak andırının büyük fedakârlık ve kahramanlıkları vardır.

Bu durum aşağıdaki vesikalardan çok bariz bir şekilde anlamaktayız.

- Tufan Paşa'nın Kozan'dan yazdığı 5 Haziran 1920 tarihli mektubu
Andırın Grubu Kumandanı İbrahim Ağa'ya
Yardımcım Şakir Bey, Osmaniye ve Ceyhan havalisinde vekilim olarak bulunacaktır. Zatiâliniz dahi havaliyi mefkûrede kuvvetli bulunmak için grubunuzla hareket ediniz. Yapılacak hareket hakkında talimatı Lâzımevi Şakir beye verdim. Elbirliği ile çalışarak Kars ve ozan havalisinin düşmandan temizlenmesi hususunda gurubunuzun göstermiş olduğu kahramanlığı ve cesareti ile orada dahi İslam âlemine yapılacak fedakârlığın mükâfatını elbette Cenabı Hak verecek. Allah muvaffakiyet versin, selametler temenni eylerim. Efendim.

Kilikya Şark Mıntıkası Kuvayi Milliye Kumandanı, Tufan

- Osman Tufan Paşa'nın Kozan'dan gönderdiği 23 Haziran 1920 tarihli mektubu
Andırın Grup Kumandanı Yaycıoğlu İbrahim Ağa'ya
Bu defa da başımıza Maraş çıktı. Andırını her taraf çağırıyor. Dünyayı Andırınlı fethedecek. Kars, Kozan, Osmaniye, Haruniye bu defa da İslâhiye, bakalım daha başka nereye isteyecekler. Esas kuvvetimiz Andırındır. Buradan çekilen düşman, birkaç gün sonra tekrar Kars'a, Kozan'a taarruz ederse ne yapacağız? Nitekim Adana civarında Ermeniler, İslam köylerini katliama başladılar. Bölükler içtima etsinler. Yakın zamanda bu tarafa hareketleri için haber göndereceğim. Bölük kumandanlarına ve bütün arkadaşlara selam ederim.

Kuvayi Milliye Kumandanı Tufan

- Tufan Paşa'nın Isırganlı Karargâhından 26 Eylül 1920 tarihli telgrafı
Andırın Grup Kumandanı Yaycıoğlu İbrahim Ağa'ya
İnayeti hakla, Haçın'e son ve kati darbeyi vurmak üzere hareket ediyorum. Osmaniye'deki Andırın Kuvayi Milliye'sinden irtibat alıp, orada ne kadar firari vaka varsa umumen ve el birliği ile toplayarak, doğruca Haçın'e sevk edilmesini dirayet ve vatanperverliğinizden bekler, suretle cevabınıza muntazırım.

Kuvayi Milliye Kumandanı Tufan

- Adana Cephesi ve İkinci Kolordu Kumandanı Selahattin Adil Paşa'nın telgrafı
Kozan 21 Eylül 1920 134
Andırında Yaycızade Hacı İbrahim Efendi'ye
Silah celbi zamana mütevakkıf bulunduğundan, müsella efradın sevki ve cephanelerin Haçın da ikmal olunabileceği ve gayri müsella esnan efradının Maraş taburlarına izamı mütemmennadır.

Adana Cephesi Kumandanı Selahattin

- Kozan da Adana Cephesi Kumandanı Selahattin Beyefendi'ye
Emri âlinize tefrikan, efradı matluba ve Kuvayi Milliyeden mürekkep 102 mevcutlu bir bölük müfreze birader bendeniz Ali ağa kumandasında çamurlu tarikiyle elyevm Haçın'a izam kılındığı maruzdur.

Yaycıoğlu İbrahim

- Andırın Grup Kumandanlığına 18 Feke
Kozan ve Feke telgraf merkezleriyle yazdığım telgraflara hala cevap alamadım. Feke'de bulunuyoruz. Ali Ağa bölüğünün Haçın'a dâhil olduğuna dair henüz cevap alamadım. Sevkiyat hakkındaki maruzatımın tervici bil ifa demir ve istirham eylerim.

Andırın Bölük-1 Abdurrahman

- Göksun 91 aceledir
Andırın Grup Kumandanlığına
Efradımızla beraber sıhhat ve maneviyatımız pek güzeldir. Musa Bey kumandasıyla tahrik edilecek müfrezenin yevm hareketinin işarı.

Yevm hareketinin işarı 9 teşrini evvel 1336

Andırın K. Bölük Ali

- Feke'den Adana Cephesi Kumandanı Selahattin Adil Paşa'nın Andırın Grup Kumandanı İbrahim Ağa'ya yazdığı 15 Eylül 1920 tarihli telgrafı
Andırın Grup Kumandanı Yaycıoğlu İbrahim Ağa'ya
C. H. 9. 36.'nın efradı matlubuna ve Kuvayi Milliyeden mürekkep olarak bir tertip serian tahriki rica olunur.

Adana Cephesi Kumandanı Selahattin

Yukarıda suretleri yazılan yazılar, Andırınlıların, her cephede büyük hizmetleri olduğunu göstermektedir. Başta Yaycıoğlu İbrahim Ağa olmak üzere, bütün Andırınlılar, Kilikya Savaşında 700-800 kişilik Milli Teşkilatlarıyla eşsiz kahramanlıklar göstererek, büyük hizmetler vermişlerdir.

Andırın Kuvayi Milliye Teşkilatı'nın Kumandanları

1. İbrahim YAYCIOĞLU Grup Kumandanı
2. Ali YAYCIOĞLU I. Bölük Kumandanı
3. Musa BEYAZIT II. Bölük Kumandanı
4. Hacı ZÜLFİKAROĞLU III. Bölük Kumandanı
5. Ahmet PAŞA IV. Bölük Kumandanı
6. Musa KAYIRAN V. Bölük Kumandanı
7. Şakir BOZDOĞAN Andırın Kuzey Bölgesi Kumandanı

Yukarıda adları ve sıfatları belirtilenler, Kuvayi Milliye'nin Andırın Grubu Kumandanlarıdır. Hepsi sivildir. Hiçbir askeri rütbeleri yoktur. Andırının ileri gelenlerindedir. Efrada hâkim, sözleri geçen zevattandır. Bu kumandanlar, Andırındaki gençleri teşkilatlandırmıştır. İçlerinden çavuşlar, onbaşılar ayırarak teşkilatı mükemmelleştirmişlerdir. Hepsi Maraş

abalarıyla elbiselenmiş, ayakları çarıklı insanlardır. Türk Milleti'nin sinesinden doğan bu kuvvetlere "Kuvayi Milliye" denilmektedir. Ordu kıtaatı, nizamiyesi bu kuvvetlerden doğmuştur.

Düşman işgaline uğramamış olmasına rağmen Andırın, Milli Mücadele yıllarında kendisine düşen görevi, en büyük fedakârlıklarla, sayısız kahramanlıklarla ve layığıyla yerine getirmiştir.

Hazırlayan: Ercüment ABUZEROĞLU (Andırın Ortaokulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni)

Hikmet ATEŞ

TARİHİ GEBEN KERVAN YOLUNUN BÖLGEYE ETKİLERİ VE BUGÜNE YANSIMALARI

Giriş:

Yol; insanlar arasında ilişkileri temin eden, insanların ve ihtiyaç maddelerinin bir yerden başka bir yere taşınmasına imkân veren arazi şerididir. Bu yollar üzerindeki her türlü insan ve mal nakline ise ulaşım denir. Tüm yollar doğal şartlara bağlı olup yeryüzü şekline göre güzergâh bulur. İnsanlar; tarih boyunca en kısa ve zahmetsiz yolar bulmak için tarih boyunca çalışmıştır. Yer şekillerinin durumuna göre insanlar, hayvanların geçebileceği yolları tercih etmişlerdir. Bugünkü teknik gelişmişlik olmadığı için insanlar doğanın şekline bağlı kalmışlardır.

Geben tarih itibariyle geçmişi Hititlere kadar ulaşırsa da bu döneme ait belge ve bilgi kısıtlıdır. Biz Geben tarihinin daha ziyade Romalılardan beri daha çok bilindiğini anlıyoruz. Romalılar dönemi kalıntılarında bölgede rastlanmıştır. Romalılardan sonra bölge Araplar, Türkler ve Ermeniler arasında el değiştirmiştir.

Geben(Keban) adı Ermenice olup “geçit yeri” anlamına gelir. Adının anlamı bu coğrafyanın uluslararası bir yol güzergâhında bulunması ile ilgilidir. Geben; Çukurova’yı İran’a bağlayan uluslararası ticaret yolu üzerindedir. Geben’i farklı kılan özellik buradan geçen tarihi kervan yoludur. Bu yol Geben’e bir canlılık ve gelişmişlik kazandırmıştır. Geben kervan yolu birçok iki noktayı birbirine bağlayan önemli bir güzergâhtır. Bu güzergahlara göre Göksun üzerinden Maraş’a gitmek isteyen insanlar Meryemçil belini aşıp Gebene ulaşırlar. Buradan hareketle Bunduk, Seğ belini aşıp Yenidemir üzerinden Maraş’a ulaşırlar. Bu yol ticaret amacından çok Ulak ve Posta yolu olarak kullanılmıştır¹³ Aynı zamanda bu yol askeri seferler içinde kullanılmıştır. Aynı güzergahı takiben Bunduk önünden Kargaçayır Elma dağı üzerinden Körsülü çayı vadisi izlenerek Yenice Kaleye varılır oradan Maraş’a ulaşırdı. Bu söylediğimiz güzergah I. Haçlı seferi sırasında Göksun’a gelen haçlıların kullandığı yoldur. Aslında Göksun Maraş arasının bilindik yolu Tekir üzerindedir. Fakat Bu güzergahtaki yerleşimler Geben gibi o dönemde Ermeni kontrolünde olduğundan haçlılar onlardan destek almak için bilindik yolun tersini kullanmışlardır. Fakat bu yol sarp ve dağlık olmasından dolayı haçlılar büyük zayıt vererek Maraş’a ulaşmışlardır.

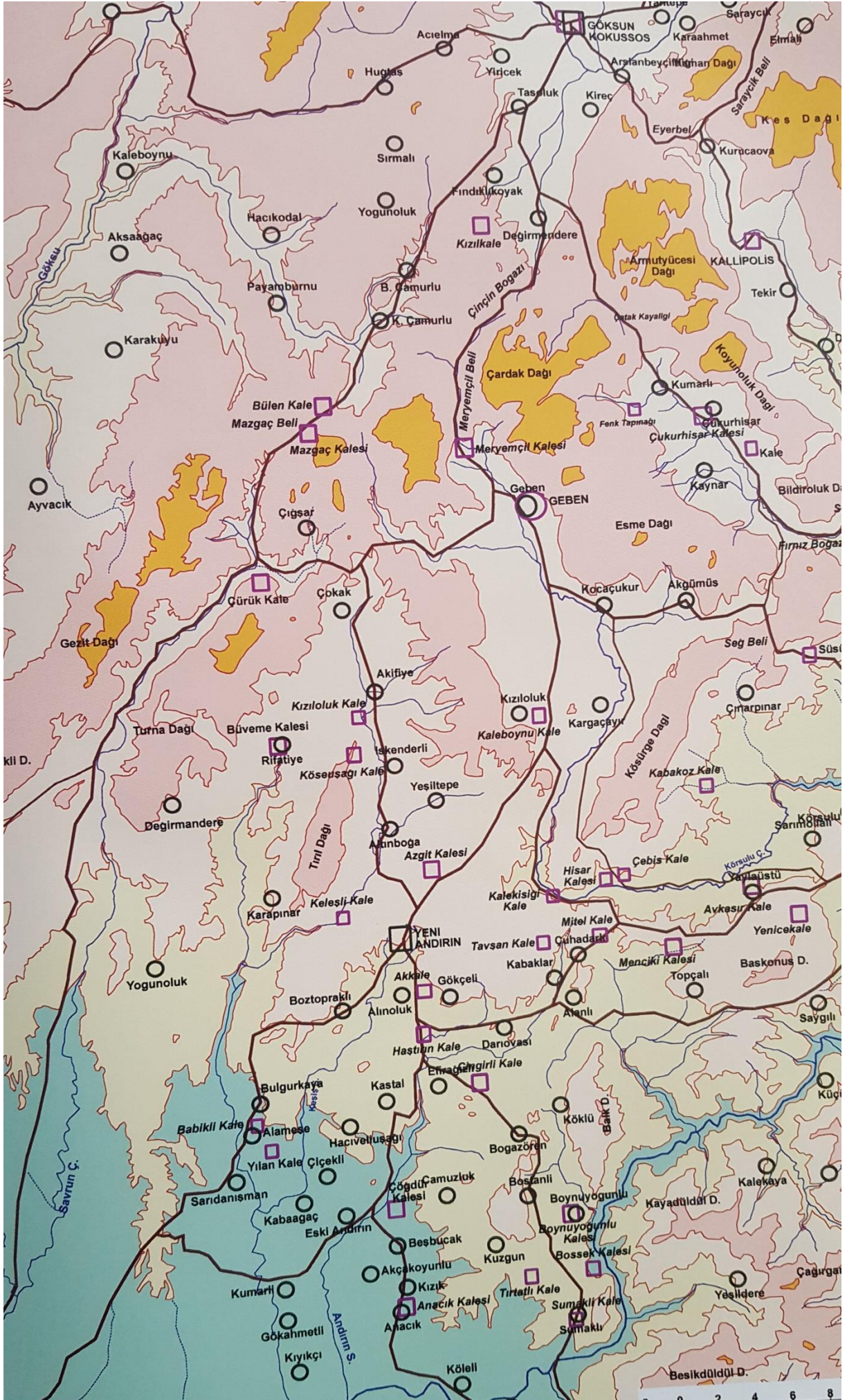
Yine Sivas, Gürün, Darende, ve Elbistan üzerinden Göksun’a gelen bir kervan Çukurova’ya inmek için Göksun, Geben, Andırın ve Kadirli yolunu kullanırdı. Bu yolun en önemli kısmı şüphesiz Gebendir. Çünkü; Göksun’dan yola çıkan bir kervan burada konaklar ve güvenlikte burada bulunan Geben kalesindeki askeri birliklerce sağlanırdı. Ayrıca Geben bir sınır olma özelliğine de sahipti zira Ermenilerin kontrolündeki son nokta idi. Bu bakımdan Geben kalesi bir Gümrük kapısı vazifesinde olup Kervanlardan yol vergisi alınırdı. Bu yola Osmanlılar 16. Yüzyıl tahrir defterlerinde Geben yolu (rah-ı geben) adı verilmiştir. Geben’in içinde olduğu

¹³ TOROĞLU Emin, ALPARSLAN Yaşar, *Kahramanmaraş’ın Tarihi coğrafyasında yollar*, s. 56

bu uluslar arası kervan yolunun güzergahı Akdeniz kıyısı İskenderun ve Payas'tan başlar, Osmaniye, Kadirli, Andırın, Geben, Meryemçil beli, Değirmendere, Taşoluk, Göksun, Sarız, Zamantı, Sarımsaklı ve Sivastır. Orta çağda Sivas çok önemli bir ticaret üssü idi. Kuzeyden ve doğudan gelen ticaret kervanları ve mallar Sivas'ta toplanır ve buradan değişik bölgelere dağılırdı. Sivas aynı zamanda orta çağın önemli bir köle pazarı durumundaydı. Memlûk devletinin en ünlü hükümdarı Baybars Kıpçak ülkesinden Sivas'a gelmiş ve burada satılmıştı. Zira Kırım, Karadeniz Samsun- Trabzon limanından Anadolu'ya geçen kervanlar Sivas'a uğrardı.

Geben kervan yolu iklim şartları ve yer şekilleri nedeniyle senenin tamamında kullanılmazdı. Zira kar yağışı yolun kapanmasına yol açar havalarda kullanılmazdı. "bu yolun kış şartları nedeniyle kapalı oluşu 1908 de Andırın Göksun kazasına bağlandığında Andırın halkının kaza merkezine ulaşmasında bir engel teşkil ettiğinden idari önemide büyük bir yoldur. Andırın eşrafı bu yolun zorluğunu belirten bir dilekçeyi başknte gönderip Andırının yeniden kaza olmasını istemişlerdi".¹⁴ Anadolu'nun içlerinden Akdeniz limanlarına gitmek isteyen bir kervanın gidebileceği en kısa yollardan biri Geben yoluydu. Bu durum her ne kadar kervan devri kapansa da nakliye gibi taşıma vb. alanlarda bugün içinde geçerlidir.

¹⁴ YURTSEVER Cezmi, *Andırın Tarihi*, s. 156

Yöntem: Bu çalışma hazırlanırken Geben kervan yolu ile ilgili bilgi veren kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu kaynaklar titiz bir şekilde incelenerek çevre bölgelerinde tarihiyle ilgili yazılı kaynaklara başvurulmuştur. Bölgeyle ilgili toplu bir bilgi olmamakla birlikte yerel tarihçilerin eserleri ve üniversite tez çalışmaları göz önüne alınmıştır. Tüm kaynak tarama işlemleri tamamlanıp Geben kervan yoluyla ilgili toplu bir bilgi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bulgular:

Geben kervan yolu ile ilgili bulgular daha ziyade dağınık olup çevre yolların tarihinden bağımsız değildir. İlk çağları hakkında yazılı bir bulgu olmasa da Orta çağ Bizans, Ermeni, Selçuklu ve Beylikler döneminde Geben kervan yolundan özellikle bu yol üzerinde bulunan Geben kalesinden bahsedilmektedir. Emin TOROĞLU Ve Yaşar ALPARSLAN hocaların yazdığı Kahramanmaraş'ın tarihi coğrafyasında Yollar eseri Geben kervan yolunu anlatan güzel örnektir. Osmanlı dönemi Tahrir ve Muhasebat defterlerinden Geben kervanyolu ile ilgili belgelere ulaşılabilmektedir. Geben kervan yolu ile ilgili bilgilere bölgeye gelen seyyahların eserlerinde de ulaşılabilmektedir

Sonuç ve Tartışma: Geben tarihi kervan yoluna ışık tutabilecek kaynaklar incelenmeye çalışıldı. Bu kaynaklar ışığında dağınık bilgiler toplanıp bir metin ortaya çıktı. Ortaçağ da parlak bir dönem yaşayan Geben bu duruma içinden geçen ticaret- kervan yolu sayesinde

*** Haritalar ve görseller Maraşın Tarihi Coğrafyasında Yollar kitabından alınmıştır.**

ulaşmıştır. Fakat bugün olsun Cumhuriyet döneminde olsun hem kervan yolu hem de Geben eski parlaklığını yitirmiştir. Biz burada su sonuca varmalıyız ki Geben kervan yolu sadece Geben'e değil çevresindeki birçok yerleşim merkezine doğrudan veya dolaylı katkısı olmaktadır. Bun yolun tarihi büyüklüğünün ortaya çıkarılması bugünün çalışmalarına da katkılar sunacaktır.

Öneriler: Geçmiş'i çok eskilere dayanan ve işlek bir yol olan tarihi Geben kervan yolu bugün aynı parlak duruma sahip değildir. Bölge halkının da bu yola modern transit yol öneminin verilmesi ve Yukarda da belirttiğimiz üzere kış şartlarının yolun işlekliliğini etkilemesi bölgenin gelişimine mani olmaktadır. Bu sorun bugün için ancak tünel ile aşılr. Zira bölge halkının en büyük beklentisi budur. Maliyet dolayısıyla bu tünel meselesi bugün için imkansız gibi gözüküyor. beklentisi yıllardır sürmektedir. Zira bu yolun başta Geben olmak üzere çevre köy ve yerleşkelere katkısı tartışma götürmeyecek kadar açıktır

KAYNAKÇA

ATEŞ, Hikmet, Andırın Tarihi, , Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarih bölümü, "basılmamış lisans tezi", 2009

TOROĞLU Emin, ALPARSLAN Yaşar, *Kahramanmaraş'ın Tarihi coğrafyasında yollar*, Dulkadiroğlu belediyesi basımı, 2016

YURTSEVER,Cezmi, Andırın Tarihi, Ekrem matbası, Adana,2008

Hikmet ATEŞ

İLKÇAĞLARDAN BUGÜNE ANADOLU'DA KIRSAL YERLEŞİM SÜRECİ (GEBEN ÖRNEĞİ)

Geben adı Ermenice bir kelime olup “geçit yeri” anlamına gelmektedir. Eski kaynaklarda Geben ’den “Keban” adıyla bahsedilmektedir.¹⁵Geben çok eski bir yerleşim alanıdır. Geben tarihinin ne kadar gerilere gittiğini bilmiyorsak da Geç Hititlerden beri kurulu olduğunu tahmin ediyoruz. Romalılardan beri İskân yeri olduğu anlaşılmaktadır. 2000 yılında Geben ile Meryemçil kalesi arasında bulunan bir hamam kalıntısı üzerinde yapılan arkeolojik kazılarda Roma imparatoru Constantin’e ve Ermeni kralına ait sikkeler bulunmuştur. Bizans zamanında bölge sürekli Müslümanlara yapılan savaşlar sonucu el değiştirmiştir. Bizans imparatorları ve özellikle II. Basileios zamanında Ermeniler doğu Anadolu’dan Çukurova ve tabiki Geben’e yerleştirildiler. Haçlı seferleri sırasında Türklerin zayıflaması ve haçlılara Ermenilerin yardımları Çukurovada bir ermeni Baronluğunun kurulmasını sağlamıştır.¹⁶ Bizans Çukurova Ermenilerini sindirmek için birçok kez sefer düzenlemiştir. Türkiye Selçukluları zamanında İzzettin Keykavus Çukurova Ermenilerine Geben üzerinden seferler düzenlemiş ve Geben kalesi önlerinde bir müddet kuşatmayla uğraşmış fakat Ermeni baronunu elinden kaçırmış Geben’de ele geçirmiştir. Anadolu’nun Moğol istilasıyla siyasi olarak birlikten yoksun kalması döneminde Ermeniler bağımsız hareket edebilmişler ve Türklere karşı Moğolların yanında yer almışlardır. Hatta Ermeni baronu Moğol kralını ziyaret etmiştir. Fakat Ermenilerin talihini değiştiren asıl gelişme Mısırda kurulan Memlük devleti olmuştur. . Daha öncede belirttiğimiz gibi son Ermeni kralı VI. Leon Memlüklerin önünden kaçarak bu kaleye sığınmıştır. Nitekim bu kalede de esir edilmiştir.(1375) bu tarih aynı zamanda Kilikya Ermeni Krallığının sonudur. Özellikle Dulkadiroğullar ve Ramazanoğulları Çukurovada Ermenilere rahat yüzü göstermemişlerdir. Dulkadiroğulları döneminde Gebenin idare altına alındığı görülmektedir.

Geben Dulkadiroğullarının Osmanlı idaresine girmesiyle birlikte Osmanlı devletine bağlanacaktır. 1526 yılına ait arşiv belgelerine göre Geben Maraş kazasının Andırın nahiyesine bağlı “Kala-i Geben” köyü adıyla geçmektedir.¹⁷ 112 haneye sahip olan Gebende bir kır pazarının kurulduğu da kayıtlıdır. Geben de meskûn ahalinin bir bölümü Müslüman olup diğer bölümü de gayrimüslim Ermeni halktan meydana gelmiştir. Hemen yakınlarında bulunan Meryemçil kalesi buradan geçerek Göksun’a ulaşan ticaret-kervan yolunu denetleyebilen önemli bir mevkiye kurulmuştur. Geben, tarihinde iskâna açıldığı günden beri önemli bir göç ve yerleşim yeri olmuştur. Bu göçlerin ve iskânların doğu vilayetleri, Çukurova bölgesi ve Toroslar ile civar şehir ve köylerden geldiği görülmektedir.

Geben çok sonraları Osmanlı’nın da son dönemlerinde (1895) Zeytun Ermenilerinin baskısına uğrayarak Müslüman halk katledilmiştir. Bu olaya tarihte Ermenilerin “311 mirası”

¹⁵ Mehmet ERSAN, *Selçuklular zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s. 128,169,170. TTK, Ankara, 2007

¹⁶ ERSAN. *Age*, s.117

¹⁷ İbrahim SOLAK, *XVI. Asırda Maraş Kazası (1526- 1563)* Dulkadiroğlu belediyesi yayın işleri, 2014 kahramanmaraş, 2014

denilmektedir.¹⁸ Geben 1877'den 1903 yılına kadar Andırın kazasının idari merkezliğini yapmıştır.¹⁹

Osmanlının Tehcir kararına kadar Geben de Ermeni nüfus vardı. Hatta Burada yaşayan Ermenilerin Zeytun Ermenileriyle bağları kaynaklarda geçmektedir. Zeytun Ermenilerinin Geben'e gelip Müslüman halkı katlettiğini kitaplar yazmaktadır.²⁰ Gebende Ermenilerden bahseden başka bir kaynak kişi ise Milli mücadele de Şarki Kilikya komutanlığı yapan Osman Tufan Paşadır. Osman Tufan Paşa Andırına ulaşmak için Göksun'dan yola çıkıp Meryemçil belini aşarak Geben'e ulaşmış ve burada bir gün konaklamıştır. Osman Tufan Paşanın Geben'e gelmesi Geben deki Ermeni mahallesinde korku ve endişe yaratmıştır. Türklerde ise bir umut doğmuştur.²¹

Yeni Türkiye cumhuriyeti kurulduktan sonra Geben Andırın ilçesine bağlanmıştır. Geben adı Ermenice olmasına rağmen, Köy isimlerinin Türkçeleştirilmesi sırasında adına dokunulmamıştır. Böylece Geben adı günümüze kadar devam etmiştir.

İlk başlarda köy olup 1973 yılında Kasaba(belde) olmuştur. Geben bu durumunu 2014 yerel seçimlerinden sonra kaybetmiş ve Andırına bağlı bir mahalle haline gelmiştir.

Geben kasaba iken Boğaziçi, Fevziye ve çamlık mahallelerinden oluşmaktaydı. 375 haneden oluşan kasabada yaklaşık 3700 kişi yaşamaktaydı Fakat bugün Tek mahalle halinde olup nüfusta hızla azalmaktadır. Bölgede Akdeniz iklimi hüküm sürmekte olup yaz aylarında kuru sıcaktır. Kış ayları ise, genelde kar ve yağmur yağışlı geçer. Ocak ve şubat aylarında kasaba yolu zaman zaman kardan dolayı kapanır. Geben kasabası kuzeyde n Göksun ilçesi istikametinde olup, Andırın' a 28 Göksun'a 33 km mesafededir.

MERYEMÇİL(GEBEN) KALESİ

Geben den bahsederken buranın bir parçası olan Meryemçil kalesinden de bahsetmek gereklidir. Andırın – geben ve Göksun yolu üzerinde ve Geben' e 5km uzaklıktaki Geben kalesi yüksek bir tepe üzerine kurulmuştur. Kalenin ne zaman yapıldığı kesin olmamakla beraber Romalılar zamanında güvenlik ve ticari denetim amacıyla yapıldığı sanılmaktadır. Daha eski tarihlerde yapıp Romalılar döneminde onarılmış ve etkin olarak kullanılmışta olabilir. Fakat mimari özellikleri göz önüne alındığında Roma- Bizans yapısına benzemektedir. Bu bize yapının Roma yapısı olduğu tezini güçlendirmektedir.

Kale, Geben vadisine hâkim olup önünden geçen önemli ticaret yolunu kontrol amacı ile Roma-Bizans ve Ermeni krallığı döneminde Kullanıldığı gibi daha sonra bölgeye hâkim Türk Beylik ve devletleri tarafından da etkin olarak kullanılmıştır. Kale, dış surları ile birlikte 12000 metre karelik alana yayılmış olup, bunlar günümüze kadar gelebilmiştir. Dış surların

¹⁸ Cezmi YURTSEVER, *Andırın Tarihi*, s.94, Çukurovalı yayınları, Adana

¹⁹ Hikmet ATEŞ, *Andırın Tarihi*,(ksü yayınlanmamış lisans tezi), s.26

²⁰ Yurtsever, *age*, s.94

²¹ Y.Necat YAYCIOĞLU, *Osman Tufan Paşa(Çukurovada Kuvay-ı Milliye döneminin efsane kumandanı)*,s.104, Adana, 2015

büyük kısmı tahrip olmuş, yalnızca altı burcu ile mazgalları günümüze ulaşmıştır.²² Bizans-Roma dönemlerine ait taşlar üzerinde değişik motif ve haç işaretleri bulunmaktadır. Geben kalesi bugün bakımsız bir durumda olup kaçak defineciler tarafından tahrip edilmiştir. Kalenin restore edilip turizme kazandırılması bölge halkının bir beklentisidir.

MERYEMÇİL KALESİ EFSANESİ:

Bu kale hakkında birçok rivayet olmakla beraber bunlar içinde en çok bilineni ise şöyledir: Geben kale komutanının Meryem adında güzel bir kızı vardır. Meryem'in güzelliği dillere destan olmuştur. Geben kalesinin kuzeyin de bulunan Göksun Kızıl kale komutanı ile Geben kalesinin güneyinde bulunan Azgıt kale komutanının oğulları birbirinde habersiz Meryem'e âşık olurlar ve Meryem'i babasından isterler, Meryem'in babası her iki kale komutanını sevdiği için zor durumda kalır. Uzun süren konuşmalardan sonra bir yarışma yapmaya karar verir böylece sevdiği arkadaşlarını kırmamış olacaktır. "Yarışmaya göre hangi damat adayı Geben kalesine kendisi ve maiyeti ile birlikte atlarının ayağı toprağa basmadan ilk önce gelirse Meryem ona verilecektir." Bu karar sonrası her iki kale komutanı Geben kalesine daha evvel ulaşmak için kendi kaleleri ile Geben kalesi arasına taş döşemeye başlarlar, Göksun'daki Kızıl kale komutanı Azgıt kale komutanına göre daha zengindir ve yol yapımında daha hızlı hareket eder, Meryem'in gönlü ise azgıt kale komutanının oğlundadır. Onun için Meryem gizlice sevdiğine haber yollar ve atların ayağına keçe bağlayarak Geben kalesine toprağa basmadan gelmesini söyler. Bunun üzerine Azgıt kale komutanının oğlu kaleye daha önce gelir ve Meryem de ona verilir. Durumu öğrenen Kızıl kale komutanının oğlu Meryem'in elden gittiğine üzülür. Fakat kendini teselli etmek için "Meryem de çilliydi zaten" diyerek onun çirkin olduğunu ifade eder. Bundan dolayı Kaleye Meryemçil adı verilir.

Kaynakça:

ATEŞ, Hikmet, Andırın Tarihi, , Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarih bölümü, "basılmamış lisans tezi", 2009

ERSAN, Mehmet, Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler, TTK Yayınları, Ankara,2007

ÖZKARCI,Mehmet, Türk Kültür Varlıkları Envanteri, Kahramanmaraş 46, Ankara 2007, Türk Tarih Kurumu Yayınları

TUFAN, Osman, Kurtuluş Savaşı Hatıraları, Arma yayınları, İstanbul,1998

TURAN, Osman, Selçuklular zamanında Türkiye,Boğaziçi yayınları, İstanbul, 1999

SOLAK, İbrahim, XVI. Asırda Maraş Kazası(1526-1563), Dulkadiroğlu Belediyesi basımı, Kahramanmaraş,2014

YAYCIOĞLU, Y.Necat, Osman Tufan Paşa Çukurova'da Kuvay-ı Milliye Döneminin Efsane Kumandanı, Ekrem matbası, Adana, 2015

YİNANÇ, Refet, Dulkadir Beyliği, TTK basımevi, Ankara,1989

YURTSEVER,Cezmi, Andırın Tarihi, Ekrem matbası, Adana,2008

²² Mehmet ÖZKARCI,*Türk Kültür Varlıkları Envanteri,Kahramanmaraş 46*, TTK, Ankara s.895,96

Mustafa KUTLU

ANDIRIN HATIRASI

İki haftadır bu sütunda naklettiğimiz üzere seyahat halindeyiz. Konya-Adana-Kadirli üzerinden damadımız Salih Zengin'in memleketi Andırın 'a gidiyoruz. Benim gibi hikayelerinde okluk kasabayı konu alan biri için bu önemli. Ondan tesi Maraş'ın Andırın kazasına da ilk defa geliyoruz. Daha da önemlisi o unutulmaz "İkinci Yazıları" dergisinin çıktığı matbaayı, rahmetli M. Ali Zengin'in kabrini ziyaret edecek, ailesi ile buluŐacaĐız.

Kadirli' ye akŐam ezanından sonra indik. Bre

aman ... Cehennemim leylim çukuruna mı düŐtük nedir? Bu nasıl bir sıcak. Boğulacak gibiyiz. Salih' in ağabeyi İskender imdada yetiŐiyor. Bizi arabasına attığı gibi ver elini Andırın.

Andırın ne de olsa yayla. Lakin bu deve bayıltan sıcaklardan o da nasibini almış.

Muhterem Mustafa Zengin ve ailesinin yakın alakası ile karŐılandık.

Andırın için bir tekerleme söyleniyor: "Dırın dırın Andırınıtki dükkan bir fırın." Kk bir yer olduğu ima edilmek istenmiŐ. Evet, yle. Yine de 55 köyü var. Orman rnleri dışında geçim yolu yok gibi. Bir de yaz oldu mu yaylacılar geliyor, nüfus epeyce artıyor.

Hemen Şehir suyu değil de, pınar suyu akıtan eŐmeleri dolaŐıyorum. Her birinden ayrı, ayrı tadıyorum. Senelerdir böyle zengin pınar sularından imemiŐtik. Türkiye'nin umumi deĐiŐiminden kasabalar da payını alıyor.

Andırın 'da üç adet Internet-kafe açılmıŐ. Onların yanıbaŐında arzuhaleller hala mesleklerini icra ediyorlar. Otomobil çoĐalmıŐ, caddelere sığmıyor,

Andırın bir otopark sorunu yaşıyor. DüŐünün artık, dağ başında otopark sorunu.

Andırın Postası gazetesinin basıldığı matbaa Zengin ailesinin oturduğu evin altında: Sanat Matbaası. Kapının önünde bir asma, kollarını caddenin öteki evlerine kadar uzatmıŐ. Bir leylak, bir kızılık, bir hurma ağacı kapıyı gölgeliyor. Antrede cevizden, oymalı bir sedir. Duvarlarda ocuk fotoğrafları, M.Ali Zengin'in (Nedim Ali) eŐitli zamanlarda çıkarttığı basın kartları. Bir zarif insanın, bir sanatçı ruhun mekanı olduğu belli. Temizlik, sadelik, vakar içinde. Matbaada alıŐan gençler güleryüzle karŐılıyor bizi. Nedim Ali 'nin eşi Dr. Melek Zengin bu hatırayı olduğu gibi sürdürüyor. Zaten gazetenin alt baŐlığı Şu: "Yaşam devam ediyor."

Matbaada artık antika sayılacak iki kk el pedalı var. İlki gazetenin de basıldığı Vlctoria marka 28,5x41 ebadında, 1957 model. Öteki makina, 28,5x14 ebadında Hadimi marka. Bununla da kartvizit, davetiye falan basılıyor. Bıçak dahi çok eski' DieGtz Iıstıng (Leipzig). Gençler burada cilt işleri de yapıyorlar.

DüŐünün bu gazete hala el dizgisi ile kotarılıyor. Haftada bir basılıyor. Dört sahife. Belki de Türkiye'de eşi yok.

Salih'le "İkinci Yazıları" ciltlerini karıŐtırıyoruz. İlk sayı gazetenin içinde çıkmış. Gazete tek

yaprak olarak 24 Nisan 1984'te yayıma başlamış. İkinci Yazıları gazetenin içinde (ilk sayı 23 Nisan 1985'de) çıkınca, haliyle dört sayfa olmuş. 1987'de 4 sayfa ve bağımsız bir dergi haline gelmiş. Son sayısı Ekim 1994 tarihini taşıyor. Tam on yıl çıkmış. 131 sayı.

İkibine yakın aboneye ücretsiz gönderiliyordu. Bütün bu masal gibi gelişmeyi rahmetli Nedim Aliye borçluyuz. Nice genç kalem bu dergiden yetişti. Kemal Sayar 'ın "100 Türk Büyüğü" dizisini düşünüyorum. Bu "büyükler" ne yapıyor şimdi.

Nedim Ali'nin kabri babasının köyünün mezarlığında, bir tepe üstünde. Eşi ve ailesi servi/er dikmiş. Rüzgar esiyor ve kuşlar cıvıldıyor.